

จุดประกายแห่งปัญญา

เรียบเรียงโดย

พระปัญญาพิศาลเถร
(พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ)
วัดป่าบ้านค้อ อุดรธานี

คำปรารภ

หนังสือ **จุดประกายแห่งปัญญา** ที่ท่านจะได้อ่านต่อไปนี้ ได้กล่าวถึงเรื่องของพุทธประวัติ ซึ่งมีหลายประเทศได้เรียบเรียงกันเอาไว้ เหมือนกันบ้างไม่เหมือนกันบ้างในบางจุด ข้าพเจ้าจึงได้เรียบเรียงไว้ในอีกเหตุผลหนึ่ง เพื่อให้ท่านทั้งหลายได้เข้าใจ ถึงจะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่จุดสำคัญ คือ การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า อูบายธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้น ในตำราที่มีอยู่ยังไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร ว่าพระพุทธเจ้าเอาอะไรมาเป็นอุบายธรรมสอนใจท่านทั้งหลายจะได้เข้าใจในหนังสือเล่มนี้ ในจุดสำคัญ คือ การลอยเถาทองคำ พระองค์ได้เอาเถาทองคำมาเป็นอุบายน้อมเข้ามาเปรียบเทียบกับใจของพระองค์ นำมาคิดพิจารณาด้วยปัญญา ทำให้พระองค์มีปัญญาเกิดขึ้น ที่เรียกว่า ญาณทัสสนะ รู้จริงเห็นจริงตามความเป็นจริงของโลก และรู้เหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์เกิดมา นั่นคือความอยากที่ใจไม่อิ่มพอ จึงเกิดความยินดี ผูกพันยึดมั่นในกามคุณทั้งหลายในโลกนี้ เป็นเหตุที่ทำให้มนุษย์เวียนว่ายตายเกิดในภพทั้งสามไม่มีที่สิ้นสุด พระองค์ได้ใช้ปัญญาญาณที่เกิดขึ้น ตัดกระแสแห่งความอยากให้หมดไปจากใจ ในจุดนั่นเอง พระองค์จึงเกิดสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม จึงได้ประกาศในใจว่า แนวทางปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเราได้รู้แล้ว

ด้วยสติ สมาธิ ปัญญา ของตนเอง ไม่มีใครเป็นครูอาจารย์
ให้แก่เรา นี่แสดงว่าสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปป
การดำริชอบ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติ

ขอให้ท่านทั้งหลายอ่านหนังสือเล่มนี้ โดยใช้สติปัญญา
พิจารณาตามเหตุผล ท่านจะได้เข้าใจประวัติของพระพุทธเจ้า
พร้อมทั้งรู้แนวทาง และอุบายการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องตรงต่อ
มรรค ผล นิพพาน

พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ

(พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ)

สารบัญ

คำปรารภ	ก
พุทธประวัติ	๑
ชีวิตวัยเด็กและวัยหนุ่ม	๔
เสด็จประพาสกรุงกบิลพัสดุ์	๘
พบเทวทูตทั้ง ๔	๑๓
เสด็จออกบวช	๑๗
ทรงค้นพบแนวทางตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง	๒๒
ปัญญาสอนใจให้มีความรู้รอบ	๒๔
การพิจารณารูปขันธ์	๒๕
เหตุแห่งทุกข์ที่พาให้เกิดในภพทั้งสาม	๒๘
ความทุกข์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้	๓๒
ปัญญาของพระองค์ได้เกิดขึ้น	๓๕
อภิัญญาญาณ	๓๙
อัสวักขยญาณได้เกิดขึ้น	๔๒
การดูพระอริยเจ้าดูได้ยาก	๔๖
สมาธิของพระพุทธรเจ้า	๔๙
สัมมาทิฐิ เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติ	๕๐
ศึกษาประวัติพระอริยเจ้าให้ดี	๕๕

ปัญญาวิมุตติ เจโตวิมุตติ	๖๐
ปัญญาพิจารณาไตรลักษณ์	๖๕
อุบายการภาวนาปฏิบัติ	๖๘
ตีความหมายในคำสอนของพระพุทธเจ้า	๗๑
เลือกหัวหน้าโคให้ถูกต้อง	๗๗
อภิธรรม	๗๘
บทสรุป	๘๑

พุทธประวัติ

ประวัติของพระพุทธเจ้า ชาวพุทธทุกประเทศได้อ่านกัน อยู่แล้ว จะเหมือนกันบ้างไม่เหมือนกันบ้าง สาเหตุเพราะนักปราชญ์ ในยุคนั้น ในประเทศนั้นๆ มีความเห็นที่แตกต่างกัน จึงได้ เรียบเรียงไว้อย่างนั้น เมื่อคนรุ่นหลังได้อ่านก็มีความเข้าใจไป ตามนั้น ในบางประเทศ ไม่มีเหตุผลเพียงพอ ในบางประเทศ มีเหตุผลน่าเชื่อถือได้ในบางส่วน

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ข้าพเจ้ามีเวลาเข้าไปประเทศลาว ได้ไปพักปฏิบัติอยู่ที่วัดดงนาซก ข้าพเจ้าชอบการศึกษาหาความรู้ ได้เห็นตู้พระไตรปิฎกเก่าๆ อยู่ตู้หนึ่ง เป็นหนังสือโบราณ เป็นตัวหนังสือลาว ห่อด้วยผ้าอย่างดี มีอยู่จำนวนมาก เมื่อแก้ ห่อผ้าออกอ่านดูก็รู้ว่า เป็น หนังสือพุทธประวัติ ข้าพเจ้ามีความสนใจ อยากจะรู้ว่า พุทธประวัติของประเทศลาวจะมีความแตกต่างจาก ประเทศไทยอย่างไร มีหลายเรื่องที่เหมือนกับประเทศไทย และมีหลายเรื่องที่มีความแตกต่างกัน ความแตกต่างหลายๆ เรื่อง จะไม่นำมาเขียนไว้ในหนังสือนี้

จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไป หลวงพระบาง เพื่อจะไปค้นหาหนังสือพุทธประวัติรุ่นเก่าๆ มาอ่าน แต่ก็หาไม่ได้ จึงถามพระผู้ใหญ่หลายท่านไปว่าหนังสือพุทธประวัติ

รุ่นเก่าๆ มีอยู่ที่ไหน ท่านเหล่านั้นได้บอกว่าหนังสือรุ่นเก่าๆ ทั้งหมด
ในพระไตรปิฎก เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะปกครอง
ได้เอาหนังสือเหล่านี้ไปทำลายหมดแล้ว ที่มีอ่านกันในปัจจุบันนี้
เป็นหนังสือพุทธประวัติของประเทศไทย แต่ได้นำมาเขียนเป็น
ตัวหนังสือลาวพอให้ได้อ่านกันเท่านั้น

หลังจากได้อ่านพุทธประวัติของประเทศลาวในครั้งนั้น
ข้าพเจ้าจดจำได้เป็นอย่างดีเพราะมีเหตุผลน่าเชื่อถือ ข้าพเจ้า
จะได้นำบางเรื่องที่เราเห็นว่ามีความสำคัญมาอธิบายให้ท่านผู้อ่าน
ได้รับทราบ ขอตัดตอนมาเริ่มเขียนในเรื่อง **เจ้าชายสิทธัตถะ
ออกบวช** เรื่องนี้มีความแตกต่างกันกับพุทธประวัติของประเทศไทย
อยู่บ้าง คิดว่าท่านผู้รู้จะได้รับรู้ด้วยเหตุและผล เพราะชาวพุทธ
ทั้งหลายแต่ละประเทศได้เขียนเอาไว้มีความแตกต่างกันอยู่แล้ว
ใครเขียนได้ดีมีเหตุผลน่าเชื่อถือก็ควรสนใจเอาไว้

เมื่อพระพุทธองค์ทรงมีพระชนม์อยู่ พระพุทธองค์ได้ตรัส
ไว้ว่า ในอนาคตต่อไปภายภาคหน้าโน้น ในหมู่พุทธบริษัทจะ
มีความเห็นที่แตกต่างกัน การเขียนหลักธรรมคำสอนของเราตถาคต
จะมีการผิดเพี้ยนไป จะทำให้ชาวพุทธในยุคนี้มีความเข้าใจผิดไป
จากคำสอนของเราตถาคตเป็นอย่างมาก ผู้ปฏิบัติในยุคนี้ก็จะเกิด
ความสับสน การเริ่มต้นในการปฏิบัติจะไม่เป็นไปตามหลักเดิม
ที่เราตถาคตได้ตรัสเอาไว้ ดังปรากฏในหนังสือ กาลามสูตร เรื่อง
ของความเชื่อมีอยู่ ๑๐ ข้อด้วยกัน ๑ ใน ๑๐ ข้อ **พระพุทธองค์**

ได้ตรัสไว้ว่า อย่าเพิ่งเชื่อตามตำราหรือคัมภีร์ นี่หมายความว่า พระองค์ให้ใช้ดุลยพินิจคิดพิจารณาให้รู้ว่า ธรรมะนี้มีเหตุผล พอเชื่อถือได้เพียงใด เมื่อมีความเข้าใจในเหตุผลดีแล้ว จึงค่อย ตัดสินใจเชื่อในภายหลัง ถึงจะมีคำเขียนประกอบไว้ว่า นี่เป็น คำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ก็ตาม นั่นเพียงเป็นคำของผู้เขียน ยกขึ้นมาอ้างอิงไว้เท่านั้น ผู้อ่านต้องสังเกตดูให้ดีเพื่อไม่ให้มีปัญหา เกิดขึ้นภายหลัง

สำหรับในตอนเจ้าชายสิทธัตถะทรงออกบวช เรื่องราวจะเป็นอย่างไร ขอให้ผู้อ่านพิจารณาดูในเหตุผลว่าพอเชื่อถือได้หรือไม่ ข้าพเจ้าจะได้อธิบายตามที่ได้ศึกษามาจากประเทศลาว ซึ่งจะมีความแตกต่างกันกับของประเทศไทยอยู่บ้าง ขอให้ นักปราชญ์เจ้าทั้งหลายได้พิจารณาในเหตุผล ในบางเรื่อง จะเหมือนกันกับของประเทศไทย แต่ในบางเรื่องจะไม่เหมือนกัน ตรงไหนที่ไม่เหมือนกัน ตรงนั้นเป็นพุทธประวัติของประเทศลาว ขอให้ท่านผู้อ่านได้เข้าใจตามนี้ เพื่อที่จะได้เปรียบเทียบกัน ในเหตุผล

ชีวิตวัยเด็กและวัยหนุ่ม

ตามประวัติในสมัยครั้งนั้น เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีอายุ ๕ วัน ได้รับคำทำนายจากพราหมณ์ทั้ง ๘ คน มีพราหมณ์ ๗ คน ได้ทำนายว่าเจ้าชายสิทธัตถะ ถ้าได้ครองราชย์จะได้เป็นพระบรมจักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่ ปกครองประชาราษฎร์ทุกหัวเมือง จะมีมหาชนให้ความเคารพเชื่อถือ กิตติศัพท์เกียรติคุณจะเลื่องลือแผ่ไพศาลไปทุกถิ่นเขตแดนเจ้าพระยาทุกหัวเมืองจะขึ้นต่อพระบรมจักรพรรดินี้ทั้งหมด ถ้าได้ออกบวช จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ในภพทั้ง ๓ จะนำธรรมะมาอบรมสั่งสอนประชาชนให้ได้หลุดพ้นเป็นพระอริยเจ้าเข้าสู่พระนิพพานเป็นจำนวนมาก พราหมณ์ทั้ง ๗ คน ได้ทำนายในลักษณะนี้เหมือนกันและยืนยันว่าเจ้าชายสิทธัตถะต้องเป็นไปในลักษณะนี้อย่างแน่นอน แต่มีพราหมณ์หนุ่มอีกท่านหนึ่งชื่อว่า โภณฑัญญพราหมณ์ เป็นคนที่ ๘ ได้ดูมหาปุริสลักษณะของเจ้าชายสิทธัตถะทั้งหมดแล้ว ได้ยกมือขึ้นชี้นิ้วเดียว แล้วพูดขึ้นว่า

“เจ้าชายสิทธัตถะจะไม่ได้ครองราชย์

จะเสด็จออกบวชและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเท่านั้น”

พระเจ้าสุทโธทนะ เมื่อได้รับรู้คำทำนายจากพราหมณ์ทั้ง ๘ คนแล้ว มีความไม่สบายพระทัย เพราะได้ตั้งความหวังเอาไว้ว่า

จะให้พระราชโอรสสืบทอดพระราชวงศ์ต่อไป ในช่วงต่อมาเมื่อพระราชโอรสเจริญวัย ได้ส่งไปเรียนหนังสือที่กรุงตักกศิลากับครูวิศวามิตร เมื่อศึกษาจบไตรเพทและวิชาสำหรับกษัตริย์ ๑๘ ศาสตร์ ก็เสด็จกลับ กรุงกบิลพัสดุ์ ในวัยนี้มีอายุ ๑๖ ปี เริ่มเป็นวัยหนุ่ม พระราชบิดามีความกังวลพระทัยเป็นอย่างยิ่ง มีพระดำริในคำทำนายของโกณฑัญญ พรหมณ์อยู่เสมอว่า เจ้าชายสิทธัตถะจะไม่ได้ครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ เป็นพระบรมจักรพรรดิแต่อย่างใด ในพระราชหฤทัยดำริหาวิธีวางแผนเพื่อจะให้เจ้าชายสิทธัตถะมีความลุ่มหลงในโลภียวิสัยนี้ให้ได้ ในที่สุดทรงดำริว่าด้วยนิสัยวัยหนุ่ม ถ้ามีหญิงสาวสวยงามมาอยู่ใกล้ซัดความคิดที่จะออกบวชนั้นจะหมดไปจากใจ เมื่อดำริอย่างนี้แล้ว จึงได้สร้างพระราชวังขึ้นมา แล้วจัดหาสาววัยรุ่น ที่สวยงามมาปรนนิบัติตลอดทั้งวันทั้งคืน มีมหรสพเต็มราชบร้อม ดิดสีตีเป่าด้วยเครื่องบรรเลงนานาชนิด มีความสนุกสนานร่าเริง ตลอดทั้งวันคืน จัดหาสาวสวยมาเป็นสนมรับใช้หกหมื่นนาง เจ้าชายสิทธัตถะในวัยนี้ก็มีความสุขตามโลกียวิสัยในทางโลกอยู่บ้าง นี่เป็นแผนการของพระราชบิดาหาวิธีผูกมัดใจของเจ้าชายสิทธัตถะ เพื่อให้เกิดความหลงระเหิงอยู่ในกามคุณที่ทางโลกมีต่อกัน และได้สร้างปราสาท ๓ หลัง ให้พักผ่อนในช่วงฤดูกาลต่างๆ คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว แผนการทั้งหมดนี้พระราชบิดาจัดการให้ทั้งหมด เจ้าชายสิทธัตถะในขณะนี้ยังไม่รู้ตัวว่าพระราชบิดาหลอกพระองค์

จากนั้น พระราชบิดาก็ได้จัดพิธีอภิเษกสมรสกับพระนาง
ยโสธราพิมพา พระราชบิดาตั้งความหวังไว้ว่า อีกเวลาไม่นานก็จะ
มีทายาทเกิดขึ้น ดำริว่าเจ้าชายสิหัตถะจะมีความลุ่มหลงใน
พระนางยโสธราและพระราชโอรสที่เกิดร่วมกัน ดังคำว่า

“ปุตตาคีเว บุตรบ่วงหนึ่งเกี่ยวพันคอ
ธนปาทะ ทรัพย์สมบัติผูกบาทกรอเหนี่ยวไว้
ภรียาหตุเถ ภรรยาเยื้องอย่างปอเรียงรัดมือนา
สามบ่วงนี้ ใครแก้ได้ จึงจะพ้นสงสาร”

พระราชบิดาดำริและเชื่อว่า ๓ บ่วงนี้จะผูกมัดเจ้าชาย
สิหัตถะได้แน่ แต่ละคืนวันก็มีความสุขอยู่ในทางโลกจนลืมตัว
พระราชบิดาวางแผนให้สร้างกำแพงวังที่แน่นหนาแข็งแรง มีประตู
เข้าออก ๔ ประตู ประตูแต่ละช่องมีบานประตูเปิดปิดได้ ๓ ชั้น
ประตูแต่ละบานใช้กำลัง ๘ บุรุษ จึงจะเปิดปิดได้ มีทหารเวรยาม
รักษาประตูแต่ละช่องๆ ละ ๒๐๐ นาย ทหารทั้งหมดนี้เป็นทหาร
ของพระราชบิดาส่งมารักษาพระราชวังและเจ้าชายสิหัตถะ
โดยเฉพาะมีคำสั่งอย่างเด็ดขาดว่า ประตูไหนให้เจ้าชายสิหัตถะ
เสด็จออกไปได้โดยลำพัง ทหารในประตูนั้นต้องหัวขาดทั้งหมด
เว้นเฉพาะจะได้รับสั่งจากพระเจ้าสุทโธทนะพระราชบิดาเพียงผู้เดียว
เท่านั้น ฉะนั้น หมู่ทหารต้องอยู่เวรยามกัน ๒๔ ชั่วโมง การใช้
แผนการอย่างนี้เพื่อไม่ให้เจ้าชายสิหัตถะออกไปนอกพระราชวัง
นั่นเอง หรือจะเรียกว่า **คุกวิไอพี** ก็ไม่ผิด ถ้าเป็นไปตามแผนนี้

เจ้าชายลิทัตตะก็จะไม่ได้ออกบวชแต่อย่างใด เมื่อวัยของพระราชบิดาชรลงเจ้าชายลิทัตตะก็จะได้ขึ้นครองราชย์ต่อไป ในเหตุการณ์อย่างนี้เจ้าชายลิทัตตะไม่รู้ตัวว่าพระราชบิดามีแผนการทำอะไร ในช่วงนี้ยังไม่มีเหตุปัจจัยที่จะบอกให้รู้ว่าจะได้ ออกบวชด้วยวิธีใด หลายปีต่อมา พระนางยโสธราได้ให้กำเนิดพระราชโอรสมีนามว่า **ราหุล** ในเหตุการณ์จากนี้ไป ให้ท่านผู้อ่าน ตั้งใจอ่านให้ดี ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างมีเหตุผล เพราะเป็นพุทธประวัติของประเทศลาว

พุทธประวัติของประเทศลาว ที่ข้าพเจ้าจะได้อธิบายต่อไปนี้จะมีความแตกต่างจากประเทศไทยอยู่บ้าง ในบางจุดก็เหมือนกัน ข้าพเจ้าจะได้อธิบายควบคู่กันไป เพื่อให้เรื่อง มีความสมบูรณ์พร้อมด้วยเหตุและผล เมื่อพระราชบิดาหาวิธีป้องกันไม่ให้เจ้าชายลิทัตตะได้ออกบวช โดยวิธีสร้างพระราชวัง กักขังถ่วงเวลาเพื่อไม่ให้ออกบวช ให้ท่านทั้งหลายอ่านให้ดีจะรู้ เหตุปัจจัยที่เจ้าชายลิทัตตะจะได้ออกบวชในครั้งนี้ ที่ผ่านมา เจ้าชายลิทัตตะได้เสด็จไปเข้าเฝ้าพระราชบิดาอย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้ง ก่อนเสด็จไปเข้าเฝ้าพระราชบิดา แต่ละครึ่งพระองค์มีสาส์น ให้มหาดเล็กรักษาพระองค์ แจ็งความประสงค์เพื่อเสด็จเข้าเฝ้า ให้พระราชบิดารู้ล่วงหน้าทุกครั้ง เมื่อพระราชบิดาอนุญาตจึงได้เสด็จให้เข้าเฝ้าตามเวลาที่กำหนดเอาไว้ การเสด็จไปเข้าเฝ้าพระราชบิดาทุกครั้ง เป็นคณะใหญ่บ้างน้อยบ้าง เฉพาะพระนาง

ยโสธรพิมพาจะตามเสด็จด้วยทุกครั้ง พระราชบิดาก็มีสารสั่งรับสั่งให้ทหารที่รักษาเวรยามให้ทราบ ว่า เจ้าชายสิหัตถะจะได้เสด็จเข้าเฝ้าพระราชบิดา ถ้าไม่มีสารสั่งของพระราชบิดา ทหารผู้รักษาเวรยามจะไม่เปิดประตู ให้เจ้าชายสิหัตถะเสด็จออกจากพระราชวังได้โดยลำพัง เพราะกลัวเจ้าชายสิหัตถะจะหนีไปบวช จึงใช้พระราชอำนาจข้อบังคับเป็นกฎเกณฑ์อย่างนี้ตลอดมา

เสด็จประพาสกรุงกบิลพัสดุ์

ครั้นเมื่อเจ้าชายสิหัตถะอายุย่างเข้า ๒๙ ปี ในช่วงนี้เอง บุญบารมีที่ได้บำเพ็ญมา พร้อมทั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธรเจ้า ก็มาบรรจบกันพอดี ในวันหนึ่งเจ้าชายสิหัตถะได้เสด็จเข้าเฝ้าพระราชบิดา เพื่อขออนุญาตเสด็จประพาสชมกรุงกบิลพัสดุ์ ว่ามีความเป็นอยู่อย่างไร นับแต่พระราชสมภพมายังไม่ได้เห็นกรุงกบิลพัสดุ์เลย ในขณะที่พระราชบิดาไม่สบายพระทัย เพราะกลัวเจ้าชายสิหัตถะ จะได้ทอดพระเนตรเห็นในสิ่งที่ไม่สวยงาม อาจเกิดความเบื่อหน่าย ในสิ่งนั้นๆ จะทำให้เกิดจิตเกิดความพลิกผันไปเ็นทางออกบวชได้ พระราชบิดาจึงได้ตรัสแก่เจ้าชายว่า “เจ้าชายสิหัตถะเอ๋ย การเสด็จประพาสกรุงกบิลพัสดุ์ในครั้งนี้ พระราชบิดายังไม่พร้อมอີกระยะหนึ่ง เมื่อพร้อมแล้วพระราชบิดาจะส่งสารสั่ง

“ให้รู้ในภายหลัง” เจ้าชายสิทธัตถะและพระนางยโสธราพิมพาพร้อมด้วยคณะก็ได้เสด็จกลับพระราชวัง ในช่วงนี้พระเจ้าสุทโธทนะทรงมีความวิตกกังวลพระทัยอย่างหนัก เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีความประสงค์เสด็จประพาสกรุงกบิลพัสดุ์ ถ้าจะทรงห้ามไม่ให้เสด็จก็จะมีปัญหาตามมาในภายหลัง จึงได้ตรัสออกไปเพื่อถ่วงเวลาเอาไว้ จากนั้นพระเจ้าสุทโธทนะก็ได้เรียกบุโรหิตราจารย์และมหาอำมาตย์ให้เข้าเฝ้า ได้เล่าเรื่องที่เจ้าชายสิทธัตถะขอเสด็จประพาสพระนครกรุงกบิลพัสดุ์ให้ร่วมกันปรึกษาหารือว่าเห็นสมควรเป็นอย่างไร ทุกท่านเห็นสมควรที่จะให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จประพาสได้ เพราะเจ้าชายสิทธัตถะมีอายุเจริญวัยมาถึงปานนี้ มีพระชายาและพระราชโอรสพร้อมด้วยพระราชวังที่มีความสุขสบาย ผูกพันอยู่ในลาภ ยศ สรรเสริญ และมีความสุขอยู่ในกามคุณอย่างสมบูรณ์เต็มที่ คงไม่คิดจะออกบวชแต่อย่างใด ทุกท่านจึงลงมติเห็นสมควรให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จประพาสกรุงกบิลพัสดุ์ได้

จากนั้นพระเจ้าสุทโธทนะก็ได้ปรึกษาบุโรหิตราจารย์และมหาอำมาตย์ทั้งหลายว่า จะให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จประพาสอย่างไร เส้นทางที่จะเสด็จทำอะไรจึงจะเหมาะสม ทุกท่านให้ความเห็นว่า เส้นทางที่จะเสด็จนั้นต้องปรับปรุงให้มีความสวยงาม ปลูกดอกไม้ไม่นานาชนิด ตามริมทางประดับประดาด้วยธงทิวโบกไสวในทุกพื้นที่ เพราะจะมีผู้ตามเสด็จเป็นจำนวนมาก

จากนั้นจึงประกาศให้ประชาชนทุกหัวเมืองในขอบเขตกรุงกบิลพัสดุ์ได้รับทราบ และให้มาร่วมกันทำถนนเพื่อที่จะให้เจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จพระราชดำเนินโดยพร้อมเพรียงกัน ประชาชนทุกพื้นที่ได้ทราบข่าวก็พากันหลั่งไหลมาจากทุกแห่งหน ทุกคนมีความยินดีพอใจมาก จึงร่วมแรงร่วมใจกันทำเส้นทางพระราชดำเนินได้สำเร็จอย่างรวดเร็วและสวยงาม

ได้มีการจัดระเบียบการเฝ้ารับเสด็จตามชาติ ชั้น วรณะ ให้เหมาะสม กษัตริย์ พรหมณ์ แพศย์ สุทร ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เจาะคนแก่ คนเจ็บป่วย ได้จัดสถานที่รับเสด็จไว้ต่างหากทำเป็นอุโมงค์ก่อด้วยก้อนอิฐให้มีช่องมองให้คนที่อยู่ในอุโมงค์นั้นได้มองเห็นเจ้าชายสิทธัตถะ พระนางยโสธราพิมพา พระราหุลและคณะที่ตามเสด็จได้อย่างทั่วถึงกัน เมื่อทุกอย่างมีความเรียบร้อยสมบูรณ์ทั้งหมดแล้ว พระเจ้าสุทโธทนะจึงได้มีพระราชสาส์นถึงเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมาร ให้รับทราบถึงกำหนดวันเสด็จประพาสกรุงกบิลพัสดุ์ ให้เจ้าชายสิทธัตถะ พระนางยโสธราพิมพา พระราหุล พร้อมด้วยบริวาร เสด็จได้ตามวันเวลาดังกล่าว และได้ประกาศอย่างเป็นทางการให้มหาชนทั้งหลายได้รับทราบโดยทั่วถึงกัน ในวันอย่างนี้ จะมีอะไรเกิดขึ้นกับเจ้าชายสิทธัตถะ ขอทุกท่านจงตั้งใจอ่าน จะได้รู้จุดเริ่มต้นในการออกบวชของเจ้าชายสิทธัตถะ ณ บัดนี้

เมื่อถึงวันดังกล่าวหม่อมหาชนที่มารับเสด็จมีดีพ้ามัวดินมาจากทุกท้องถิ่นเขตแดน เจ้าหน้าที่ตำรวจทหารได้จัดระเบียบการรับเสด็จอย่างเต็มที่ และทำตามกฎกติกาตามพระราชบัญญัติของพระเจ้าสุทโธทนะที่ออกระเบียบไว้ทุกประการ สำหรับคนแก่ คนเจ็บป่วย กำลังไม่ดี ถ้าต้องมาเดินเบียดเสียดกับหมู่คนจำนวนมาก อาจเสียชีวิตได้ เหตุนั้นจึงจัดที่อยู่ให้เป็นกรณีพิเศษ นับแต่เจ้าชายสิหัตถะพระราชสมภพ มหาชนทั้งหลายไม่เคยได้ยลโฉมพระพักตร์ของเจ้าชายสิหัตถะและพระนางยโสธราพิมพาเลย ทุกคนจ้องตารอคอย เส้นทางที่เสด็จพระราชดำเนินแทบไม่กระพริบตา เมื่อถึงเวลาเจ้าชายสิหัตถะ พระนางยโสธราพิมพา พระราหุล ก็เสด็จประทับรถม้าที่ประดับประดาด้วยดอกไม้ของหอมอย่างสวยงาม มีทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ พร้อมด้วยนางสนมกำนัลติดตามเป็นจำนวนมาก เป็นขบวนเสด็จที่มีความสวยงามยิ่งนัก มหาชนพากันพนมมือและกล่าวคำว่า “สาธุๆ” พร้อมกันดังกระหึ่มไม่ขาดเสียงเป็นประวัติการณ์ ที่ยิ่งใหญ่ในชีวิตของหม่อมหาชนในสมัยครั้งนั้น ขบวนเสด็จผ่านไปที่ตรงไหน มหาชนก็พนมมือกล่าวคำว่า “สาธุๆ” พร้อมกัน

เข้าถึงจุดที่สำคัญแล้ว หม่อมหาชนคนแก่ คนเจ็บป่วยจำนวนมากที่อยู่ในอุโมงค์มีความแออัดกัน ช่องอริฐที่มีอยู่ก็ไม่พอเพียง จึงได้แย่งกันดู ต่างคนก็อยากจะดู จึงดึงกันไปดึงกันมาผู้มีกำลังน้อย เพราะวัยแก่ และผู้เจ็บป่วยที่มีกำลังน้อยอยู่แล้ว

ก็อยากจะดูเหมือนคนอื่นเขา ก็ปีนตัวคนอื่นขึ้นเพื่อจะดู เมื่อกำลังไม่พอก็ล้ม จึงกลายเป็นบันไดให้คนอื่นได้เหยียบขึ้นเพื่อจะดู คนนั้นเหยียบบ้าง คนนี้เหยียบบ้าง คนแก่ คนเจ็บป่วยอยู่แล้ว ก็ได้ตายเป็นจำนวนมาก เพราะคนอื่นเหยียบย่ำไปมานั่นเอง ผู้ที่มีกำลังอยู่ก็ปีนตัวผู้อื่นขึ้นไป เพื่อจะได้ดู ผู้ดูอยู่ก่อนก็ไม่ยอมถอย ออกมาให้ผู้อื่นดูบ้าง จึงมีเสียงร้องตะโกนใส่กันดังสนั่นเลยทีเดียว และเสียงนั้นได้เล็ดลอดออกมาจากช่องในอุโมงค์นั้น มีเสียงดังออกมาว่า **“ขอดูด้วย ขอดูด้วย”** เสียง ที่ว่า **“สาธุๆ”** และเสียง **“ขอดูด้วยๆ”** ประสานกันดังสนั่นหวั่นไหว เหมือนกับเทพบันดาล เสียง **“ขอดูด้วยๆ”** ได้กระทบพระกรรณของเจ้าชายสิทธัตถะอย่างเต็มที่ เสียงนี้ไม่หลุดหายไปไหนเลย เจ้าชายสิทธัตถะไม่ทราบว่าเป็นเสียง **“ขอดูด้วยๆ”** เป็นเสียงใคร เขาขอดูอะไร พระองค์จึงได้ตรัสถามนายฉันทน์ไปว่า **“นี่นายฉันทน์ เสียงที่เราได้ยิน ในขณะที่ว่า ขอดูด้วยๆ เป็นเสียงใครเขาอยากดูอะไร”** นายฉันทน์ ได้กราบทูลว่า **“เสียงนี้เป็นเสียงของหมู่คนแก่คนเจ็บป่วยที่ตำรวจ ทหารได้จัดให้ไปอยู่ในอุโมงค์ ทุกคนอยากจะชมพระพักตร์ของพระองค์ มีคนเป็นจำนวนมากแออัดกันอยู่ในที่แห่งนั้น แต่ช่องที่จะดูไม่พอเพียง จึงได้ตะโกนร้องว่า ขอดูด้วยๆ พระเจ้าข้า”** เจ้าชายสิทธัตถะได้ยินนายฉันทน์ทูลอย่างนั้น จึงดำริและตรัสต่อนายฉันทน์ว่า **“นี่นายฉันทน์ เราเสด็จในครั้งนี่เพื่อจะดูกรุงกบิลพัสดุ์ และเพื่อให้หมู่ มหาชนได้ดูเรา”**

เจ้าชายสิทธัตถะจึงสั่งให้ตำรวจทหารที่รักษาความปลอดภัย
อยู่นั้น ขอแหวกทางในหมู่มหาชนพอให้เป็นช่องทางเสด็จดำเนิน
เข้าไปได้ แล้วตรัสว่า “เราจะเข้าไปในอุโมงค์นั้น เรามาในครั้ง
นี้ เพื่อให้มหาชนทุกคนได้ดูเราอย่างทั่วถึง ไม่ควรปิดกั้นคนกลุ่มนั้น
ไว้เลย” จากนั้นเจ้าชายสิทธัตถะกับนายฉันทก็ได้เข้าไปในอุโมงค์นั้น
เมื่อเสด็จเข้าไปในอุโมงค์ **พระองค์ได้ตกตะลึงเกิดความสลด
สังเวชในพระทัย เกิดความสงสารต่อคนทั้งหลายในขณะนั้น
ทอดพระเนตรเห็น คนแก่ คนเจ็บป่วย และคนตายอยู่ในที่แห่ง
เดียวกัน**

พบเทวทูตทั้ง ๔

ในช่วงขณะนั้นวิษณุกรรมเทพบุตรได้รับสั่งจากพระอินทร์
ให้มาแปลงร่างเป็นนักบวชหนึ่งสมาธิในที่มูมหนึ่ง ให้เจ้าชายสิทธัตถะ
ทอดพระเนตรเห็นได้อย่างชัดเจน เพศนักบวชนี้ จะปรากฏให้เห็น
เฉพาะเจ้าชายสิทธัตถะเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น **เมื่อพระองค์
ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บป่วย คนตายและนักบวชอยู่
ในที่แห่งเดียวกัน ที่เรียกว่า เทวทูตทั้ง ๔** ก็เพราะเหตุเป็นอย่างนี้
และแม้พระองค์จะทอดพระเนตรเห็นเทวทูตทั้ง ๔ อย่างนี้แล้ว
แต่ด้วยท่าทีของกษัตริย์ย่อมจะไม่แสดงอาการปฏิกิริยาออกมาทาง

พระวรกายให้ประชาชนได้เห็น เมื่อเสด็จกลับมาประทับยังราชรถ พระองค์ก็ยังคงมีพระพักตร์ที่นิ่งเฉยเป็นปกติ เพื่อไม่ให้พระนาง ยโสธราพิมพาและมหาดเล็กรักษาพระองค์ได้รู้ว่ามิอะไรมีเกิดขึ้น แต่ในพระทัยกลับมีความรู้สึกเป็นนิมิตติดตาติดใจอยู่ตลอดเวลา และทรงดำริว่า ตลอดชีวิตที่พระองค์ได้พระราชสมภพมา ไม่เคยใช้ พระปัญญาพิจารณา ในเรื่องคนแก่ คนเจ็บป่วย คนตายมาก่อนเลย แต่ละคืนวันมีแต่ดำริพลัดเพลนไปตามอารมณ์ที่มีความสนุกสนาน ในทางโลกก็วิสัยอยู่ตลอดเวลา

เมื่อเสด็จถึงพระราชวังแล้วก็เก็บอารมณ์และเก็บอาการ ไม่แสดงพระพักตร์ให้พระนางยโสธราพิมพาได้รู้ แต่มีความผิดปกติ อยู่อย่างหนึ่งที่ไม่ทรงมาทอดพระเนตรในหมู่นางสนมกรรมวังถวายเป็น การแสดง เต็ม รำ ดิด สี ตี เป่า อันไพเราะ เหมือนครั้งก่อนมา แต่ก็ไม่ได้คิดอะไรเพียงคิดว่าพระองค์ทรงเหนื่อยพระทัยและ พระวรกาย ต้องการบรรทมพักผ่อนเท่านั้น ไม่ค่อยพูดจារ่าเริง และแย้มพระสรวลเหมือนในครั้งก่อน พระนางยโสธราพิมพาและ นางสนมกำนัลก็ไม่ว่ามิเหตุอันใดเกิดขึ้น แต่ผัดสังเกตุอีกอย่างหนึ่ง เมื่อพระองค์ทรงตื่นจากพระบรรทมแล้วจะเสด็จพระราชดำเนิน ไปมาในพระราชวังเป็นนิสัย ในช่วงนี้เองพระองค์ได้ทรงดำริใช้ ปัญญาครุ่นคิดในภาพที่ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บป่วย คนตายมาเป็นอารมณ์ แต่ก่อนมาพระองค์ก็เคยเห็นคนแก่ คนเจ็บป่วย คนตายมาก่อนแล้วก็เป็นเรื่องธรรมดา จึงไม่ได้ดำริ

แต่อย่างไร แต่ครั้งนี้พระองค์อดดำริในเรื่องเหล่านี้ไม่ได้ พระปัญญา
ได้ดำริพิจารณาในเรื่องที่ทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บป่วย
คนตายอยู่ตลอดเวลา ก็รู้ว่าคนเกิดมาต้องมีแก่เจ็บตายเป็น
ปกติวิสัย พระองค์ได้ทรงดำริพิจารณาลึกลงไปอีกว่า จะมีวิธีใด
หรือไม่ที่จะทำให้คนไม่เกิด แก่ เจ็บ ตาย อีกต่อไป ต้องมีช่องทาง
ที่สามารถแก้กันได้ เปรียบได้ว่า เมื่อมีกลางวันต้องมีกลางคืน เมื่อ
มีหนาวก็ต้องมีร้อน เป็นสิ่งที่แก้กันได้ เรื่องการเกิด แก่ เจ็บ ตาย
ก็ต้องมีวิธีแก้ได้เช่นกัน พระองค์มีพระดำริพิจารณาด้วยพระปัญญา
เป็นอย่างมากทีเดียว

เมื่อพระองค์ใช้พระปัญญาดำริพิจารณาลึกลงไปอีกกว่า
การที่มนุษย์ทั้งหลายได้เกิดมามีเหตุอันใดทำให้มนุษย์เกิด ในจุด
นี้เอง พระองค์หาคำตอบไม่ได้ว่า มีเหตุอันใดมนุษย์จึงได้เกิดมา
พระองค์ดำริพิจารณาค้นหาเท่าไรก็ได้คำตอบ ในช่วงขณะนั้นเอง
พระองค์ดำริได้ว่า ในขณะที่พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นคนแก่
คนเจ็บและคนตาย พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นนักรบขงนักรบ
ดูท่าทีมีความสงบ ถ้าเราได้เป็นนักรบขงนักรบขงอยู่ในที่สงบสงัด
อาจจะรู้เหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์มาเกิดได้ ดังนั้นพระองค์จึงมีความ
ดำริคิดอยากออกบวชเป็นกำลัง และดำริหาวิธีที่จะออกบวชให้ได้

ในคืนนั้นเป็นเวลาตีสาม พระจันทร์เต็มดวง แสงเจิดฉาย
สว่างจ้า มีสายลมพัดไปมาอ่อนๆ ไบไม้ใบหญ้าไม่ดอกไม้ประดับ
ในพระราชวังพลั่วไหวไปมาเป็นระยยะ อากาศมีความหนาวเย็น

ยะเยือก น้ำหมอกถูกสายลมพัดมาเป็นช่วงๆ ดวงดาวในท้องฟ้า มีความสว่างแจ่มใส แสงจันทร์กระทบไฟระปริบระยับไปมา น้ำค้างตกเป็นหยดหยาดจากใบไม้เป็นพักๆ จิ้งหรีดและเรไร ส่งเสียงอ้อออิง สอดคล้องประสานเสียงกันเป็นจังหวะๆ ใบไม้ ในแนวป่าโบกไสวไปมา บรรยากาศในพระราชวังมีความวังเวง ยิ่งนัก ในเวลาอันดึกสงัดพระนางยโสธราพิมพา พระราหุล บรรทมอยู่ในปราสาท แสงไฟในห้องบรรทมสว่างพอสลัว พระนางกอดพระราหุลไว้ในทรวงอกอัน แนบนิ่งไม่รู้ต่อเหตุการณ์ ที่จะเกิดขึ้นในคืนนี้เลย เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จพระราชดำเนิน ไปช้าๆ ยังห้องบรรทมของพระนางยโสธราพิมพา พระองค์เอนม พระหัตถ์ไปแยมเปิดประตูปะเบาๆ ทอดพระเนตรไปยังที่บรรทม เห็นพระนางยโสธราและพระราหุลบรรทมหลับสนิท จึงรำพึง ในพระทัยเพื่อสั่งลาพระนางยโสธราและพระราหุลเป็นครั้งสุดท้าย

“ยโสธรา ราหุลเอ๋ย ในคืนนี้พี่ขอลา ที่ผ่านมาระหว่างสองได้ บรรทมเคียงคู่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่เคยมีเรื่องชุ่นเคืองใน พระทัยแม้แต่น้อย น้องไม่มีความผิดที่ทำให้พี่ไม่สบายพระทัย ในคืนนี้พี่จะได้จากพระนางไปเพื่อออกบวช ถ้าพี่ได้ตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าจะมาเยี่ยมน้องยา ถ้าไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พี่ขอลาตายก่อน พิมพาราหุล ลูกน้อยอ่อน พี่ขอจรจากแล้ว ในคืนนี้ไม่กลับมา พี่ขอลาแล้วน้องเอ๋ย”

เสด็จออกบวช

จากนั้นเจ้าชายสิทธัตถะได้เดินออกไปอย่างช้าๆ ก้าวขาแต่ละครั้งก็อ่อนแรง ทรงหันพระพักตร์มาดูแสงไฟในห้องบรรทมของพระนางยโสธราและพระราหุลด้วยความอาลัย เห็นเป็นแสงระยิบระยับ ก็ยิ่งมีความสงสารต่อพระนางยโสธราและพระราหุลยิ่งนัก ทอดลมหายใจยาวๆ เป็นช่วงๆ น้ำตาซึมคลอ แสบจะก้าวเดินต่อไปไม่ได้ จากนั้นได้เดินออกไปหานายฉันทน์ เรียกหานายฉันทน์ด้วยน้ำเสียงที่แผ่วเบาว่า “นายฉันทน์! ตื่นขึ้น เรามีธุระที่จะไปในคืนนี้อย่างรีบด่วน รีบใส่อาณมำกัณฐกะ พาเราออกไปจากพระราชวังเดี๋ยวนี้” นายฉันทน์ตื่นนอนขึ้นมาหน้ายังไม่ได้ล้าง รีบจัดแจงใส่อาณมำกัณฐกะเรียบร้อยแล้ว เจ้าชายสิทธัตถะขึ้นประทับหลังมำกัณฐกะในทันที ในขณะที่นั้นมำกัณฐกะได้แผดเสียงร้องสนั่นไปทั่วสารทิศถึง ๓ ครั้ง ตามปกติมำกัณฐกะแผดเสียงร้องแต่ละครั้งเสียงดังได้ไกลถึง ๘ โยชน์ ทุกคนจะได้ยินทั่วถึงกัน แม้นอนหลับอยู่ก็ต้องตื่น แต่ในคืนนั้น เป็นปาฏิหาริย์ที่ทุกคนยังคงหลับสนิทโดยไม่รู้สึกตัว เป็นเพราะเทพบันดาลและบารมีธรรมของเจ้าชายสิทธัตถะที่จะได้ออกบวชในคืนนี้ จากนั้นพระองค์ชักบังเหียนมำกัณฐกะพายหน้าไปทางประตูด้านทิศตะวันออก ประทับบนหลังม้าเดินช้าๆ นายฉันทน์เดินเคียงข้างม้าไป ไม่รู้ว่าพระองค์จะไปธุระอะไร

ในคืนนี้ และจะออกไปด้วยวิธีใด เพราะประตูใหญ่แต่ละช่อง มีบานประตูขนาดใหญ่ปิดไว้ถึง ๓ ชั้น ประตูแต่ละบาน ๘ บารุข จึงจะเปิดปิดได้ และมีนายทหารของพระเจ้าสุทโธทนะอยู่รักษา เวรยามแต่ละประตูถึง ๒๐๐ คน จะออกไปได้อย่างไร ด้วยบารมี ของเจ้าชายสิทธัตถะและวิษณุกรรม เทพบุตรได้ลงมาช่วยเหลือ ทำให้ทหารเวรยามนอนหลับอย่างสนิทโดยไม่รู้สึกรู้สีก้าว ประตูขนาดใหญ่ ได้เปิดออกอย่างปาฏิหาริย์ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประทับ ม้าก็ถลันกะพริบด้วยนายฉันทน์ออกพ้นประตูไปแล้ว เกิดปาฏิหาริย์ บานประตูขนาดใหญ่ก็ได้ปิดไว้อย่างสนิทเช่นเดิม เหมือนไม่มีอะไร เกิดขึ้น ทหารเวรยามตื่นขึ้นมาก็ยังไม่รู้ตัว

ตื่นเข้ามานางสนมผู้ปรนนิบัติ คอยรับใช้นั่งคอยอยู่ข้าง ประตูวังก็เห็นผิดสังเกต ทั้งตะวันก็สายแล้ว ยังไม่เห็นเจ้าชาย สิทธัตถะเสด็จออกมา จึงได้ไปเข้าเฝ้าพระนางยโสธราเพื่อกราบทูล ให้รู้ว่า ในเช้านี้ไม่เห็นเจ้าชายสิทธัตถะออกมาจากห้องบรรทม พระนางยโสธราพิมพาจึงแปลกพระทัยว่า มีอะไรเกิดขึ้นกับพระองค์ หรือ จึงได้เดินไปยังห้องบรรทมและได้เฝ้าประตูเปิดดู เห็นแต่ที่ บรรทมว่างเปล่า ไม่รู้ว่าเจ้าชายสิทธัตถะทรงบรรทมอยู่ที่ปราสาท หลังไหน ทั้งมหาดเล็กรักษาพระองค์ ทั้งนางสนมกำนัลพากันไป ดูตามปราสาท ทั้ง ๓ หลัง และออกหาทั่วขอบเขตพระราชวัง ก็ไม่ พบเห็นพระองค์ แต่อย่างใด ไปถามหมู่ทหารเวรยามก็ไม่รู้เรื่อง เช่นเดียวกัน เมื่อไปดูคอกม้าที่นายฉันทน์รักษาอยู่ก็ไม่มีนายฉันทน์

และไม่เห็นม้่ากัณฐกะแต่อย่างใด ความเข้าใจของทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า เจ้าชายลิทัตตะได้เสด็จออกจากพระราชวังไปแล้ว พระนางยโสธราพิมพามีพระอาการร้องไห้ น้ำตาไหลนองหน้านางสนมกำนัลก็ร้องไห้พุ่มพวย โอบกอดกันอย่างสาละวน เฉพาะพระนางยโสธราพิมพามุ่มพระราหุล ไวโนทรวงอก แล้วร้องไห้แทบใจจะขาดสิ้นสลาย คร่ำครวญไปว่า

“คุณพี่เอ๋ย น้องมีความผิดอะไรหรือ จึงปล่อยให้น้องกับราหุลลูกน้อยได้เป็นทุกข์ใจถึงเพียงนี้ หรือพี่ขัดเคืองพระทัยในเรื่องอะไร ทำไมจึงไม่บอกให้น้องได้รู้ หรือพี่เกลียดชังน้องไม่พอพระทัยในสิ่งใด ถ้าน้องรู้ก็จะได้แก้ไขให้ถูกพระทัยทุกประการ ทำไมพระเจ้าพี่จึงได้หักทนายน้ำใจของน้องถึงเพียงนี้ ชีวิตที่มีอยู่ไม่รู้ว่าจะให้น้องไปพึ่งใคร โอ้อนิจายโสธราชอวอนไหว้ขอสมเด็จพี่ อย่าพึ่งด่วนทิ้งน้องไป ไม่อาลัยราหุลน้อยพึ่งกำเนิดขึ้นมา พระพี่ยาทรงพระกรุณาโยโสธราเทอญ”

เมื่อเจ้าชายลิทัตตะเสด็จถึงแม่น้ำอโนมา พระองค์ก็ได้บวชในที่แห่งนั้น ราชละเอียดมีในตำราอยู่แล้ว เมื่อพระองค์ได้บวชแล้วในสมมติจะเรียกว่าพระลิทัตตะภิกขุ ก็มีความเหมาะสม จากนั้นพระองค์ได้ทราบข่าวของดาบสทั้งสองว่า เป็นผู้ปฏิบัติดีมีหมู่ชนให้ความเคารพนับถือ พระองค์ก็ได้ไปศึกษาและปฏิบัติตามบ้าง ดาบสทั้งสองก็สอนในวิธีทำสมาธิ เพื่อให้จิตมีความสงบเท่านั้น พระองค์ก็ทำสมาธิให้จิตมีความสงบตามดาบสทั้งสองสอนให้ทุกประการ

อภิญา ๕ สมบัติ ๘ รูปฌาน อรูปฌาน พระองค์ปฏิบัติได้อย่างมีความชำนาญจนเป็นวสี พระองค์ทำสมาธิจิตมีความสงบถึงที่สุดทุกครั้ง ในช่วงทำสมาธิจิตมีความสงบอยู่เหมือนจิตไม่มีกิเลสตัณหาอะไร เมื่อจิตเสื่อมจากสมาธิความสงบแล้วจิตก็มีความเศร้าหมอง คิดถึงพระนางพิมพา พระราหุลอยู่เสมอ **พระองค์ทำสมาธิให้จิตมีความสงบติดต่อกันนานร่วมปี ไม่มีวี่แววว่าปัญญาของพระองค์จะเกิดขึ้นแต่อย่างใด** ในอดีตที่ผ่านมาพระองค์ได้บำเพ็ญปัญญาบารมี มาแล้วอย่างสมบูรณ์เต็มที เมื่อพระองค์ทำสมาธิจิตมีความสงบถึงที่สุดแล้ว ปัญญาที่ไม่ได้เกิดขึ้นแต่อย่างใด ที่สอนกันในยุคปัจจุบันนี้ว่า ทำสมาธิจิตมีความสงบได้แล้วปัญญาจะเกิดขึ้น สมาธิที่สอนกันในขณะนี้ เป็นสมาธิแบบไหน ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าไม่ได้อบรมสั่งสอนในหมู่พุทธบริษัทอย่างนี้เลย หรือถ้าพระพุทธเจ้าสอนอย่างนี้จริง พอจะยกบุคคลมาเป็นพยานหลักฐานอ้างอิงมาอธิบายให้ข้าพเจ้าฟังสักหนึ่งท่านได้ไหม นี้เรียกว่าสอนกันไปโดยไม่ดูตำรา พระองค์ได้ทำสมาธิความสงบมาพอเป็นตัวอย่างดังที่ได้อธิบายมาแล้ว และพระองค์ได้ปฏิเสธไว้แล้วว่า วิธีอย่างนี้ไม่เป็นไปเพื่อละกิเลส ตัณหา ไม่เป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ ไม่เป็นไปในมรรคผลนิพพาน และไม่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ ดังนั้น พระองค์จึงได้ลาตาสทั้งสองจากไปเพื่อหาแนวทางปฏิบัติในวิธีอื่น

ต่อมาได้พบกับปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ที่กำลังตามหาพระองค์ ในช่วงนั้นพระองค์ได้บำเพ็ญทุกรกิริยาที่เขาดงคสิริด้วยการอดน้ำ และอาหารนานถึง ๔๙ วัน จนร่างกายซูบผอมแทบจะเอาชีวิตไม่รอด ในขณะนั้น พระองค์เกิดนิมิตเห็นพระอินทร์เอาพิณสามสายมาตีดีด ให้ฟัง สายที่หนึ่งหย่อนเกินไปเสียงไม่ไพเราะ สายที่สองตึงเกินไป เสียงพิณก็ไม่ไพเราะเช่นกัน สายที่สามไม่ตึงไม่หย่อน เสียงพิณ มีความไพเราะ เมื่อพระองค์เห็นอย่างนั้น จึงเอาพิณสามสายมา เปรียบเทียบกับการปฏิบัติของพระองค์เอง จึงรู้ว่าความเพียรของ พระองค์ตึงเกินไป ถ้าฝืนทำอย่างนี้ต่อไปชีวิตคงไม่รอดแน่

จากนั้นพระองค์จึงหยุดบำเพ็ญทุกรกิริยา แล้วกลับมาฉัน อาหารเหมือนเดิม ปัญจวัคคีย์ไม่พอใจจึงพากันหนีจากพระองค์ไป พระองค์อยู่โดดเดี่ยวลำพัง และได้ไปดูวิธีปฏิบัติในสำนักต่างๆ หลายแห่ง แต่พระองค์ก็รู้ว่าไม่ถูกทาง วิธีที่ถูกเป็นอย่างไรพระองค์ ยังไม่รู้ พระองค์ออกเดินทางไปเรื่อยๆ ทั้งมีความเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้า จึงได้พักผ่อนใต้ร่มโพธิ์ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา รับขำมรุธาพยาบาล จากนางสุชาดา แล้วนำเอาถาดทองคำไปลอยในแม่น้ำเนรัญชราเพื่อ เลี้ยงหาย มีคำกล่าวว่

**“ถ้าข้าพเจ้าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาตินี้
ขอให้ถาดทองคำทวนกระแสน้ำขึ้นไป
ถ้าจะไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาตินี้
ขอให้ถาดทองคำได้ไหลไปตามกระแสน้ำ”**

ทรงค้นพบแนวทางตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง

เมื่อพระองค์ปล่อยมือ ถาดทองคำก็ได้ทวนกระแสน้ำขึ้นไปทันที พระองค์จึงมีความมั่นใจว่า ในชาตินี้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน จากนั้นไปจะเป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติเสียใหม่ ๕ ปี กว่าที่ผ่านมา พระองค์ไม่เคยใช้ปัญญาพิจารณาในสังขารมใด นี่เป็นการเริ่มต้นที่พระองค์จะได้ใช้ปัญญาเป็นครั้งแรก การใช้ปัญญาใน ครั้งนี้มีอุบายที่จะเอาถาดทองคำนำมาคิด ท่านผู้อ่านทั้งหลายจงเข้าใจ จุดเริ่มต้นของการปฏิบัติด้วยการใช้ปัญญา นำหน้าี่จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ให้ท่านติดตามอ่านให้ดี มีเหตุผลรองรับในความถูกต้องเอาไว้อย่างชัดเจน เพราะการปฏิบัตินี้จะไม่เหมือนกันกับดาบทั้งสอง ที่สอนมาก่อนแต่อย่างใด **ในจุดเริ่มต้นนี้ พระองค์ได้ค้นพบหลักสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม สัมมาสังกัปปิ การดำริพิจารณาด้วยปัญญาในเหตุผล ก็มีความถูกต้องชอบธรรมไปเสีย ทั้งหมด**

เมื่อพระองค์ได้อุบายฝึกปัญญา จากการลอยถาดทองคำนำมาคิดพิจารณา ทำให้ใจของพระองค์ได้รู้เห็นตามหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อย่างเปิดเผย หลีกเสี่ยงทายในชีวิต เป็นของคู่กับโลกมนุษย์นี้มายาวนาน ตัวอย่าง การไปยกพระหรือเสี่ยงทายด้วยวิธีใด ต้องอธิษฐานไว้สองอย่างเสมอ เช่น ถ้าจะได้

ขอให้อภัยพระขึ้น ถ้าจะไม่ได้ขอให้อภัยพระไม่ขึ้นนี่ฉันใด พระองค์
จึงเสี่ยงทายว่า ถ้าจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าให้เถาของค้ำทวน
กระแสน้ำขึ้นไป ถ้าไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าให้เถาของค้ำไหล
ไปตามกระแสน้ำ แต่ครั้งนี้เถาของค้ำทวนกระแสน้ำขึ้นไป จึงทำให้
พระองค์มีความมั่นใจในตนเอง ได้เอาเถาของค้ำมาเป็นอุบาย
พิจารณาด้วยปัญญา แล้วตีความหมายว่า เถาของค้ำทวน
กระแสน้ำ ก็เอาเถาของค้ำ มาเปรียบเทียบกับใจของพระองค์เอง
ทรงดำริว่า พระองค์จะฝึกสติปัญญามาอบรมใจ ไม่ปล่อยให้ใจเกิด
ความยินดีในสิ่งที่ชอบใจไปตามกระแสโลก ตามปกติใจมีความ
ต้องการในทางที่ต่ำ ในกามคุณทั้ง ๕ ใจมีความยินดีในรูป
ใจมีความยินดีในเสียง ใจมีความยินดีในกลิ่น ใจมีความยินดีในรส
ใจมีความยินดีในสัมผัสที่อ่อนนุ่ม เรื่องอย่างนี้พระองค์ได้เคย
มีความยินดีมาแล้ว จากนั้นไปพระองค์จะใช้ปัญญาทวนกระแสไม่ให้
ใจมีความยินดีในสิ่งเหล่านี้ ใจก็จะไม่เกิดความเห็นผิด ความเข้าใจ
ผิดไปตามกระแสโลกเหมือนที่เคยเป็นมา เรียกว่า **พระองค์
มีปัญญาปฏิเสธไม่ให้ใจเกิดความยินดียินร้ายโดยประการทั้งปวง**
และปฏิเสธใน ลภ ยศ สรรเสริญ สุข ที่เกี่ยวกับกามคุณ
ในทางโลก พระองค์ก็มีปัญญาฝึกใจไม่ให้ใจมีความผูกพันในสิ่ง
เหล่านี้ ได้ฝึกใจปฏิเสธว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผูกใจก่อให้เกิดความ
หลงใหล ยึดติดผูกพันอยู่ในโลกนี้ทั้งนั้น

ปัญญาสอนใจให้มีความรู้รอบ

พระองค์จึงใช้ปัญญาพิจารณาอบรมสอนใจ ให้มีความรู้รอบ อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ใจได้รู้ในสรรพสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป การพิจารณาด้วยปัญญา ต้องมีการพิจารณาเข้า การพิจารณาออก ตามเหตุการณ์ เช่น ไปเห็นเรื่องภายนอก เห็นคนแก่ เห็นคนเจ็บ เห็นคนตาย ก็น้อมเข้ามาภายในคือตัวเอง ว่าเราก็ต้องเป็นอย่างนั้น หรือน้อมตัวเองออกไปเทียบกับสิ่งภายนอก ให้รู้เห็นเป็นสภาพ เดียวกันว่า เราก็มีความแก่ ความเจ็บ ความตายเหมือนคนอื่น คนอื่น เป็นอย่างไร เราก็เป็นอย่างนั้น คนอื่นไม่เที่ยง เราก็ไม่เที่ยง คนอื่น มีความทุกข์ เราก็มีความทุกข์ ร่างกายคนอื่นเป็นอนัตตาไม่ใช่ ตัวตน ร่างกายเราก็เป็นอนัตตาสูญไปจากความเป็นตัวตนเช่นกัน ไปเห็นซากศพคนตาย เป็นไปในลักษณะใด ก็น้อมเข้ามาดูร่างกายตัวเองให้เห็นเป็นซากศพเหมือนกัน

เรื่องอดีต อนาคต ก็นำมาพิจารณาให้ลงปัจจุบัน การพิจารณา เรื่องอดีตต้องอาศัยสัญญา การพิจารณาในเรื่องอนาคตก็ต้องอาศัย สมมติ สัญญา สมมตินี้เป็นที่รองรับของปัญญา สัญญาคือความจำ ความจำนั้น ก็ต้องเลือกจำในสิ่งที่มีโทษมีภัย เพื่อให้ใจได้กลัว ต่อโทษภัยนั้นๆ เรื่องโทษภัยนี้มีอยู่ประจำโลก ทุกคนที่เกิดมาแล้ว ต้องได้ประสบพบเห็น และได้รับไม่มากก็น้อย ฉะนั้นความจำ

จึงเลือกจำในสิ่งที่มีโทษภัย เพื่อไม่ให้ใจมีความกำเริบในสิ่งที่ชอบใจ ถ้าสิ่งไหนที่ทำให้เกิดระคะตงหา รักใคร่ กำหนดยินดี มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ถ้าปัญญาไม่มีแล้ว ก็ไปหลงติดอยู่กับสิ่งเหล่านี้ ถ้าผู้มีปัญญาดี ก็หาจำเอาแต่สิ่งที่มีโทษภัย มาทำความเข้าใจ อยู่เสมอ เช่น รูปของเราและรูปของคนอื่น ก็ให้พิจารณาด้วยปัญญา ว่าเป็นโทษภัยด้วยกันทั้งนั้น รูปร่างกายของเรามีโทษอย่างไร รูปร่าง กายของคนอื่นก็มีโทษอย่างนั้น รูปร่างกายทั้งหมดนี้ก็ย่อมมีโรคภัย การเจ็บไข้ได้ป่วยหรือการตาย ก็เป็นภัยแก่ชีวิตทั้งนั้น ในชาติอดีต ที่ผ่านมา รูปร่างนี้ก็มีโทษภัย เหมือนกับชาติปัจจุบัน

การพิจารณารูปขั้น๓

ความไม่สวยงามในร่างกายนี้ ผู้มีปัญญาเท่านั้นจึงจะรู้เห็น ตามความเป็นจริง ธรรมชาติเดิมของร่างกายแล้ว ไม่มีสิ่งใดเป็นของ สวยงาม มีแต่สิ่งสกปรกโสโครก ถึงจะอาบน้ำชำระรักษาอยู่ก็ตาม ความสกปรกในร่างกายนี้หาหมดไปไม่ ถ้าไม่อาบน้ำภายในลิบวัน ความสกปรกของร่างกายก็จะส่งกลิ่นออกภายนอก จนเป็นที่ขะเขยงของสังคม เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ก็ไม่มีสิ่งใดเป็น ของสวยงาม และก็ไม่ได้ประกาศตัวว่าเป็นของสวยงามแต่อย่างใด ความสวยงามนั้นมีอยู่ที่กิเลส สังขาร โมหะ อวิชชา มีความเข้าใจ

ผิด รูปนั้นจึงมีความสวยงาม รูปสวยงามเพราะความรัก รูปสวยงามเพราะความยินดี รูปสวยงามเพราะความใคร่ รูปสวยงามเพราะมีความกำหนด ถ้าใจไม่มีความรัก ความใคร่ ความกำหนดแล้ว รูปนั้นจะไม่มีสิ่งใดเป็นของสวยงามเลย เพราะความสวยงามนั้นไม่ขึ้นอยู่กับรูปร่างกลางตัวแต่อย่างใด ถึงจะมีเครื่องประดับประดา ตกแต่งไว้ ก็เพียงเป็นเครื่องฉาบทาไว้ข้างนอก และฉาบทาไว้ตามผิวหนังเพียงผิวเผินเท่านั้น เหมือนกันกับทึบศพที่ประดับด้วยแสงสีและลวดลายต่างๆ ไว้ภายนอก ส่วนภายในทึบศพนั้นย่อมเป็นซากศพที่มีความสกปรกเปื้อยเน่า และส่งกลิ่นอันเหม็นคloyงอยู่ตลอดเวลาฉันใด รูปร่างกายเรา และรูปร่างกายของคนอื่น ถึงจะมีเครื่องประดับที่สวยงามและเอาน้ำหอมฉาบทาไว้ ก็เพียงกลบกลิ่นอันเหม็นคาวของร่างกายฉันนั้น และเพื่อให้สังคมมนุษย์เราอยู่ร่วมกันได้

การพิจารณาด้วยปัญญา เพื่อให้ใจได้รู้ความจริงของธาตุขันธ์ ให้รู้ความเกิดขึ้นของธาตุขันธ์ ให้รู้ความเป็นอยู่ของธาตุขันธ์ ให้รู้ความดับไปของธาตุขันธ์ เพราะการเกิดขึ้นของธาตุขันธ์ไม่ใช่จะเกิดขึ้นได้ภายในวันเดียว สิ่งเหล่านี้จะค่อยๆ เจริญขึ้น เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว ความทุกข์กายความทุกข์ใจก็เป็นเงาตามตัว ความไม่เที่ยงก็เปลี่ยนสภาพมาตั้งแต่เป็นก้อนเลือด แปรสภาพเป็นเด็ก จากเด็กแปรสภาพเป็นหนุ่มสาว แล้วก็แปรสภาพเป็นคนแก่คนแก่ และเป็นคนเจ็บ ตายไปในที่สุด เมื่อตาย

แล้ว ชาติพันธุ์ทั้งหมดนั้นก็ลงสู่อนัตตา คือ ความไม่เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ไม่เป็นเรา ไม่เป็นเขาทั้งสิ้น ความเข้าใจเดิมว่าเป็นตัวตนของเรา ก็จะเป็นโมฆะ ชาติพันธุ์คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่เข้าใจว่าเป็นตัวตนก็จะแตกสลายไปเป็นธาตุเดิมคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ไปตามมูลความจริงของอนัตตา คือ ความสูญเปล่า ไม่มีสิ่งใดเป็นของของเราตามความเข้าใจแต่อย่างใด เมื่อใจไม่มีปัญญาจึงหลงยึดเมื่อไม่สมปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สมใจนั้นก็เป็นทุกข์ ความปรารถนา นั้นย่อมปรารถนาเอาแต่สิ่งที่ถูกใจ และชอบใจด้วยกันทั้งนั้น การเกิดก็ต้องการแต่ตระกูลที่มีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ถ้าสมปรารถนาด้วยกันหมดทุกคนแล้ว สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในโลกก็จะไม่เป็นอยู่ในสภาพนี้ ถ้าทุกคนมีฐานะความเป็นอยู่เท่าเทียมกัน ก็จะไม่มีการว่าใครได้ เพราะมีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เหมือนกันทั้งหมด หรือถ้าคนกำพร้าอนาถา ไม่มีทรัพย์สมบัติ ไม่มียศ มีแต่คำกล่าวร้ายนินทา มีความทุกข์กาย ความทุกข์ใจตลอดเวลา โลกมนุษย์นี้ก็คงไม่มีใครต้องการมาเกิด เพราะมนุษย์เราต้องการแต่ความสุข

คำว่า เลื่อมจากลาภ เลื่อมจากยศ คำนิทานว่าร้าย และ ความทุกข์นานาชนิดเหล่านี้ ก็ย่อมไม่มีใครต้องการทั้งสิ้น แต่ก็มีหนีไม่พ้น เพราะโลกนี้มีสังขารครอบไว้แล้วอย่างพร้อมมูล จะเลือกเอาแต่ความสุขอย่างเดียวไม่ได้ ชอบในสิ่งใด ยินดีในสิ่งใด ก็มีแต่ความต้องการอยากให้สิ่งนั้นๆ มีความจริงถาวรตลอดไป เมื่อไม่ได้

สิ่งนั้นๆ สมปรารถนาก็เกิดความทุกข์ใจ นี่เราพยายามอยากจะฟื้นฟู
ธรรมชาติ ที่เป็นสังขารมอยู่เสมอ แต่ก็ไม่มีใครในโลกนี้จะสม
ความปรารถนา ลักคนเดียว รายไหนก็รายนั้น ไม่มีใครสมหวัง
ตั้งความตั้งใจเอาไว้เลย เมื่อเกิดมาแล้ว ก็ต้องมาแก้ เจ็บ ตาย
ด้วยกันทั้งนั้น

เหตุแห่งทุกข์ที่พาให้เกิดในภพทั้งสาม

ในอีกมุมหนึ่งพระองค์ได้คิดเปรียบเทียบว่า ถ้าถาดทองคำ
ได้ไหลไปตามกระแสน้ำ ถาดทองคำจะไปตกอยู่ในที่ไหน แล้ว
โอบนโยโก น้อมเอาถาดทองคำมาเปรียบกับใจพระองค์ดูว่า ถ้าถาด
ทองคำไหลไปตามกระแสน้ำจะไหลไปเรื่อยๆ น้ำไหลไปทางไหน
ถาดทองคำก็ไหลไปตามนั้น ในที่สุดก็ไหลลงสู่มหาสมุทรอัน
กว้างใหญ่ ไหลวนไป เวียนมาในมหาสมุทรไม่มีที่จับลื่นได้ นี่ฉันใด
ถ้าใจมีกิเลสตัณหาฝังอยู่ ใจก็จะเที่ยวเกิดตายในมหาสมมติโลกนี้
ไม่มีที่จับลื่นเช่นกัน เมื่อเวลาน้ำลด ถาดทองคำก็จะตกค้างอยู่ใน
หาดทรายหรือเกาะแห่งนั้นชั่วคราว เมื่อถึงเวลาน้ำขึ้น ถาดทองคำ
ก็จะไหลไปตามกระแสน้ำต่อไปไม่มีทางลื่นสุดลงได้ นี่ฉันใด
พระองค์ใช้ปัญญาคิดเปรียบเทียบกับใจว่า ความรักความต้องการ

ของใจอันไม่มีที่สิ้นสุด ความอยากของใจก็ไม่มีขอบเขต ไม่มี
ประมาณ ก็ฉันนั้น ดังคำว่า

**นตฺถิ ตณฺหา สมานํ
แม่ํน้ำเสมอด้วยตณฺหาไม่มี
มหาสมุทรไม่มีความอ้อมด้วยน้ำ ฉนฺได
ใจก็ไม่มีความอ้อมในความอยาก ฉนฺนํ**

พระองค์ได้ใช้ปัญญาคิดพิจารณาว่า การที่ธาตุทองคำ
ได้ไปตกค้างตามหาดทรายในเวลาน้ำลด หรือตกค้างอยู่ในเกาะ
ต่างๆ เปรียบเหมือนกับใจที่ได้ไปตกค้างเกิดเป็นมนุษย์เป็นคนชาติ
ตระกูลต่างๆ เป็นกษัตริย์บ้าง เป็นพราหมณ์บ้าง เป็นแพศย์บ้าง
เป็นศูทรบ้าง เป็นจัณฑาลบ้าง เกิดในภพน้อยภพใหญ่ในกามภพ
รูปภพ อรูปภพ และภพของหมู่สัตว์ดิรัจฉานทั่วไป พระองค์ใช้
ปัญญาพิจารณาอยู่อย่างนี้ พระองค์ได้เกิดมีญาณทัสสนะขึ้น เกิด
ปัญญายังรู้และมีความเข้าใจในเหตุที่ทำให้มนุษย์ได้เกิดมาอย่าง
ชัดเจน ในสมัยที่พระองค์ยังเป็นฆราวาสได้ทอดพระเนตรเห็น
คนแก่ คนเจ็บป่วย คนตาย ก็เพราะมีเหตุคือการเกิด แต่อะไร
เป็นเหตุให้คนได้เกิด ในช่วงนั้นพระองค์ยังไม่รู้ ฟังจะรู้ในเหตุ
ที่ทำให้มนุษย์ได้เกิดมา ก็จากอุบายการใช้ปัญญาพิจารณาในธาตุ
ทองคำนี้เอง

นั่นคือ ตณฺหาความอยากที่พาให้มาเกิดเป็นภพเป็นชาติ
หมุนเวียนอยู่ในภพทั้งสาม มีกามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา

๑. กามตัณหา หมายถึง วัตถุกามและกิเลสกาม

วัตถุกาม หมายถึง วัตถุสมบัติที่เรามีความผูกพันยินดี

ให้พิจารณาว่าวัตถุสมบัตินี้เป็นวัตถุธาตุประจำโลก เป็นเพียงสิ่งอาศัยในชีวิตประจำวัน แม้จะถือเป็นกรรมสิทธิ์ได้ก็เพียงถือได้ตามกฎหมาย และถือได้เท่าที่เรามีชีวิตอยู่เท่านั้น แต่เมื่อใจออกจากธาตุขันธ์ไปแล้ว วัตถุธาตุเหล่านั้นก็หมดความหมายในความเป็นตัวเราและของของเราทันที ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ยึดครองถือเป็นกรรมสิทธิ์ในวัตถุธาตุนั้นต่อไป ไม่กี่เดือนก็ปีก็จะตายจากสมบัตินั้นไป ไม่มีใครจะเอาวัตถุธาตุติดตัวไปได้เลยแม้แต่หย่อมคำพูดว่าเป็นของของเราก็กลายเป็นโมฆะไปทันที ไม่มีอะไรเป็นของของเราที่แน่นอน ถ้าเรามีความยินดีผูกพัน ก็ย่อมจะเกิดความทุกข์ใจตามมา แต่เมื่อใจได้รู้เห็นจริงว่าวัตถุธาตุและทรัพย์สินสมบัติทั้งหลาย เป็นเพียงปัจจัยอาศัยประจำวันอย่างมันใจแล้ว การยึดถือในวัตถุสมบัติที่มีอยู่ภายในใจก็จะเริ่มถอนตัว ไม่ยึดมั่นถือมั่นดังที่เคยเป็นมา ความโลภ ความเข้าใจผิดภายในใจก็จะค่อยๆ หมดไปนี่เป็นอุบายละความโลภ ภายในใจ ต้องมีสติ ปัญญาสอนใจให้รู้เห็นความจริง ใจก็จะค่อยๆ ถอนตัวจากความอยากคือตัณหาออกไปได้

กิเลสกาม หมายถึง ใจที่มีความยินดี ผูกพันอยู่กับกามคุณ
มีรูป เสียง กลิ่น รส โภกฐัปปะ ใจมีความรัก ใจมีความใคร่

ใจมีความกำหนดเป็นอารมณ์ ใจมีความต้องการอยู่กับกามคุณนี้ เมื่อใจมีความฝักใฝ่อยู่ในกาม การแสวงหาเพื่อกามก็พยายาม ดิ้นรนทุกวิถีทาง ความต้องการของใจที่ลุ่มหลงอยู่ในกิเลสกามนี้มีประจำโลก แต่พระองค์มีสติปัญญา พิจารณาเพื่อลบล้างความเข้าใจผิด และความหลงผิด ให้ใจมีความรู้เห็นทุกข์ โทษ ภัยที่เกิดขึ้นจากกามคุณอย่างชัดเจน

๒. ภาวตัณหา คือ ใจมีความยินดีอยู่ในภพที่เกิด ไม่อยากเปลี่ยนแปลงจากภพเดิมนี่ไป เคยอยู่กับภพชาติอะไรก็อยากอยู่กับภพชาตินั้นๆ ต่อไป ถ้าเกิดในภพชาติที่เป็นมนุษย์ก็อยากอยู่ในภพชาติที่เป็นมนุษย์นี้ตลอดไป ใครจะว่าภพชาติของสวรรค์ พรหมโลก มีความสุขดีกว่าก็ไม่สนใจ ตัวเองมีความเป็นอยู่อย่างไร ก็อยากอยู่ไปตามภพเดิม หรือมีเหตุที่จะตายจากภพที่เป็นมนุษย์นี้ไป ใจก็มีความผูกพันยึดมั่นอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ลูก หลาน หรือวัตถุสมบัติที่ตัวเองมีความยินดี

๓. วิภวตัณหา คือ ไม่อยากไปเกิดในภพชาติที่ไม่ชอบใจ เช่น พวกเทพที่อยู่ในโลกที่เป็นทิพย์ เขาก็ไม่อยากมาเกิดเป็นมนุษย์ หรือผู้ที่เกิดเป็นมนุษย์ในฐานะที่อุดมสมบูรณ์ มีความเพียบพร้อมด้วยกามคุณ เขาก็ไม่อยากมาเกิดในตระกูลที่ต่ำต้อยยากจน หรือไม่อยากเกิดเป็นคนพิกลพิการ เสี่ยหูเสี่ยตา มีอวัยวะไม่สมประกอบ ไม่อยากไปเกิดในภพของอบายภูมิ มีนรก เปรต

อสุรกาย สัตว์ ตีรจฉาน ถึงไม่อยากเกิดในภพดังกล่าว ก็จำเป็นต้องไปเกิดเมื่อตัวเองทำกรรมไว้ไม่ดี เมื่อกรรมชั่วส่งผลให้ไปเกิดในภพไหนก็ต้องไปตามกรรม ไม่มีสิทธิ์เรียกร้องเอาตามใจชอบของตน

ตถุหาทั้งสามนี้ จึงเป็นเหตุปัจจัยให้มีการหมุนเวียนอยู่ในภพทั้งสาม ถ้าดับเหตุนี้ได้แล้ว ภพทั้งสามก็หมดปัญหาไป ความเข้าใจว่า ตถุหาพาให้เรามีความสุขนั้น เป็นความเข้าใจผิดของตนเอง

ความทุกข์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ความทุกข์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ นั่นคือ สภาวะทุกข์ เป็นทุกข์ประจำขั้น ถึงคนนั้นจะมีความเป็นอยู่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติและเพียบพร้อมด้วยงามคุณก็ตาม สภาวะทุกข์ย่อมแสดงตัวขึ้นที่ขั้นที่อยู่เสมอ เช่น รูปขั้นที่จิตยังครองร่างอยู่ ย่อมปรากฏความทุกข์ขึ้นที่กายที่ใจ ถึงไม่มีใครปรารถนาแต่จำเป็นก็ต้องได้รับ เพราะเป็นธรรมชาติที่มีอยู่กับตัว ถึงจะพยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้ความทุกข์ดับไปแต่ก็ไม่สำเร็จ เช่น แสวงหากามคุณ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โภภุฏัพพะ มากลบเอาไว้ แต่ก็ไม่มีใครในโลกนี้ปิดบังทุกข์ไว้ได้ เพราะทุกข์เป็นสังขธรรมประจำธาตุขั้น และเปิดเผยกับตัวเอง อยู่ทุกวันคืน จะยืน เดิน นั่ง นอน ในอิริยาบถต่างๆ นั้นเป็นเพียงหลบหลีกเลี่ยงชั่วคราวเท่านั้น และไม่มี

อิริยาบถใดมีความสุขที่ แน่นอน เช่น ยืนนานก็เป็นทุกข์ เดินนาน ก็เป็นทุกข์ นั่งนานก็เป็นทุกข์ นอนนานก็เป็นทุกข์

เราจะหาเอาความสุขจากธาตุขันธ์มาจากที่ไหน ในที่สุด ก็คว้าเอา รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ มากลบทุกข์ไว้ชั่วคราว เท่านั้น แทนที่จะเป็นผลดีกลับยิ่งเพิ่มความทุกข์ให้เกิดความ รุนแรงขึ้น เหมือนกับการดับไฟ จะหาขี้เลื่อยหาเกลอบมากลบไฟ เอาไว้ แทนที่ไฟจะดับไป กลับเป็นเชื้อของไฟได้เป็นอย่างดี เมื่อไฟ คูก่รุ่มขึ้นมา ก็เอาเกลอบกลบไว้อีก นี่คือนิผลขาดในการดับไฟ นี่ฉันใด เรื่องไปเอา รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ มาดับใจที่เป็น ทุกข์จึงเป็นเพียงกลบทุกข์เอาไว้ เป็นอุบายเปลี่ยนอารมณ์ของใจที่ มีทุกข์ได้ชั่วคราว ในที่สุดอายุตนะภายนอก ก็จะกลายเป็นเชื้อ แห่งความทุกข์ได้อย่างดี เพราะการสัมผัสในอายุตนะ จึงทำให้เกิด ความดีใจเสียใจ เป็นไฟ เสริมราคะ เป็นไฟเสริมโทสะ เป็นไฟเสริม โมหะ ให้เกิดความรุนแรง ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสไว้ว่า การไม่สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ปล่อยให้ออกไปเกาะเกี่ยว อยู่กับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ จึงเป็นเหตุให้ เกิดทุกข์ขึ้นที่ใจ ฉะนั้นความเกิดจึงมีทุกข์ และเป็นช่องทางให้ทุกข์ อื่นที่จรมา ได้รวมตัวเป็นทุกข์ขึ้นที่ใจ ขอให้พิจารณาด้วยปัญญา เพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง ส่วนความแก่ ความเจ็บ ความตายที่เป็น ทุกข์ ก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงจะกลัวลักปานใดก็หนีไม่พ้น เพราะความเกิดได้ก่อนขึ้นไว้แล้ว ความแก่ ความเจ็บ ความตาย

มันเป็นผลต่อเนื่องมาจากความเกิด ถ้าปิดความเกิดได้อย่างเดียว ความทุกข์ในสามภพก็หมดสภาพไป

ฉะนั้น นักภาวนาปฏิบัติผู้ที่ไม่ต้องการความเกิด ผู้ไม่ต้องการความทุกข์ ก็ต้องพิจารณาความเกิด พิจารณาความทุกข์ ให้รู้เห็นในชาติปัจจุบัน เพื่อบั่นทอนอุปาทานความยึดมั่นในชาติอนาคตให้หมดไป จึงตัดกระแสความห่วงใยอันเป็นปัจจัยให้เกิดภพเกิดชาติ ด้วยสติปัญญาที่คมกล้าเฉียบแหลม จึงเรียกว่า **อนาลโย** ไม่มีความห่วงอาลัยผูกพันกับของสิ่งใดในโลก ทำลายสถานที่เกิด และดับ มูลเชื้อ ที่จะพาให้เกิดดังคำว่า

สมฺมุตฺตํ ตณฺหํ อพฺภุญฺห

จึงเป็นผู้รื้อถอนต้นเหาพร้อมทั้งมูลรากได้แล้ว

นิจฺจาทํ ปรินิพฺพุตํ

ใจจึงหมดความอยาก ดับเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์อย่างสิ้นเชิง

เมื่อพระองค์ได้ดำริพิจารณาสังขารมด้วยปัญญาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ใจได้รู้เห็นตามความเป็นจริง เหมือนกับฉายไฟอยู่ในที่มืด เมื่อแสงสว่างของไฟส่องไปทางไหน ตาก็รู้เห็นวัตถุที่แสงไฟส่องไป นี่ฉันใด ใจเมื่อมีแสงสว่างของปัญญาได้ส่องทางให้แล้ว ใจก็รู้เห็นในสังขารม นั้นอย่างถูกต้องก็ฉันนั้น เห็นสิ่งที่ไม่เที่ยงก็รู้เห็นว่าเป็นของไม่เที่ยง เห็นทุกข์ก็รู้ว่า เป็นทุกข์ เห็นสภาพที่ไม่มีตัวตนก็รู้เห็นว่าเป็นสภาพ ที่ไม่มีตัวตน ถ้าใจรู้เห็นจริงตามปัญญาอยู่ อย่างนี้ ชื่อว่าใจมีความรู้เห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง

ปัญญาของพระองค์ได้เกิดขึ้น

ญาณทัสสนะได้เกิดขึ้นภายในใจของพระองค์แล้ว ความรู้
 แจ่มเห็นจริงในสังขารมได้ขยายเป็นวงกว้างออกไปไม่มีประมาณ
 สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีเหตุเป็นแดนเกิด สิ่งนั้นจะตั้งอยู่ได้ชั่วขณะ แล้วก็
 ดับไปตามเหตุนั้นๆ ไม่มีสิ่งใดตั้งอยู่ด้วยความมั่นคงถาวรได้
 ไม่ว่าสิ่งนั้น จะมีจิตวิญญาณครองหรือไม่มีจิตวิญญาณครอง
 ก็ตาม ทุกอย่างจะต้องตกอยู่ในความเปลี่ยนแปลงด้วยกันทั้งนั้น
 แต่มนุษย์ไม่ยอมรับในการเปลี่ยนแปลงนี้ จึงได้เกิดความทุกข์
 ไม่อยากให้สิ่งนั้นได้พลัดพรากจากตัวเราไป มีสิ่งใดก็อยากให้
 สิ่งนั้นมีอยู่กับตัวเราตลอดไป จึงได้เกิดความยึดมั่นถือมั่นว่าสิ่งนั้น
 เป็นของเราจริงๆ เมื่อสิ่งนั้นมีการเปลี่ยนแปลง จึงได้เกิดความทุกข์
 เรียกว่าใจเป็นทุกข์ในสิ่งที่เรามี **ถ้าใจยึดว่ามีในสิ่งใด ใจก็จะเกิด**
ความทุกข์ในของสิ่งนั้น นี้เรียกว่า ตัณหาความอยากได้ เกาะติด
 ยึดมั่นในสิ่งที่ไม่ถาวร แต่อยากให้สิ่งนั้นมีความถาวรตามที่เรา
 ต้องการ แม้เงินทองกองสมบัติในโลกนี้ เป็นวัตถุธาตุมีประจำโลก
 มาแต่กาลไหนๆ ก็เป็นเพียงสิ่งอาศัยเพื่อใช้ดำรงชีวิตอยู่ได้เป็น
 วันๆ ไปเท่านั้น อีกไม่กี่วันเดือนปีก็จะมีการเปลี่ยนแปลงไป ผู้ไม่มี
 ปัญญาจะไม่เข้าใจในสิ่งเหล่านี้ จึงได้เกิดความทุกข์ใจในวัตถุธาตุ
 ของโลกนี้ เมื่อใจยังมีความยินดีผูกพัน ยึดมั่น ถือมั่น ห่วงหาอาทร

ในวัฏฏสมบัติของโลกและในกามคุณทั้งห้าอยู่ ใจก็จะมายึดถือเกาะติด เกิดเป็นภพชาติอยู่ในโลกนี้ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุดลงได้

พระองค์ใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริงอยู่อย่างนี้ ใจจึงได้เกิดเป็นสัมมาทิฐิ มีความรู้ เห็นถูกต้องชอบธรรม พระองค์จึงได้ประกาศรับรองว่า “วิธีการปฏิบัติที่เป็นแนวทางที่ถูกต้องนี้ เราได้ค้นพบแล้วด้วยปัญญาของตนเอง ไม่มีใครเป็นครูอาจารย์ให้แก่เรา” ไม่ได้ค้นพบจากตำราแต่อย่างใด เพราะความเป็นจริงที่มีอยู่ในโลกนี้ เป็นตำราให้ศึกษาดูอยู่แล้ว แต่ขาดปัญญาที่จะนำมาพิจารณาเท่านั้นเอง อุบายที่เป็นสังฆธรรมความเป็นจริงมีอยู่ในโลกนี้มากมาย พระองค์ได้ตรัสว่า **“เอาปลายเข็มที่มุ่งไปที่จุดไหนในโลกนี้ จะมีสังฆธรรม ในจุดนั้นๆ”** ถ้าไม่มีปัญญา จะนั่งทับนอนทับ เหยียบไปมากก็จะไม่รู้เห็นในสังฆธรรมแต่อย่างใด ดังคำว่า

นตถิ ปญญา สมาอาภา

แสงสว่างอื่นเสมอด้วยปัญญาไม่มี

ปัญญาในที่นี้ หมายถึง ทัสสนญาณ ที่มีความแตกต่างกันกับญาณทัสสนะ

ทัสสนญาณ หมายถึง เห็นก่อนรู้

ญาณทัสสนะ หมายถึง รู้ก่อนเห็น

ทั้ง ๒ ญาณนี้ ต้องทำงานร่วมกันหรือรู้เห็นไปพร้อมๆ กัน จึงจะเกิดเป็นผล เช่น รู้แล้วต้องเห็น ถ้าเพียงรู้อย่างเดียวแต่ไม่เห็น ก็ไม่กล้าตัดสินใจว่าผิดหรือถูก และอาจจะเกิดความเข้าใจผิดไปได้

ถ้าเห็นแล้วไม่รู้ก็ไม่ทราบว่าเป็นอะไร ก็ไม่สามารถตัดสินใจในความผิดความถูกได้เช่นกัน ฉะนั้นญาณทัสสนะและทัสสนญาณ ต้องตีความหมายให้เข้าใจในเหตุและผล เช่น รู้สังขารไปตามตำราก็คงไปตามตำราที่รู้มาเท่านั้น สังขารของจริงก็จะไม่เห็น หรือเห็นในสังขารความจริง แต่ไม่รู้ว่าเป็นสังขารก็เปล่าประโยชน์ ก็จะเกิดความลังเลสงสัยไม่แน่นอนในการตัดสินใจ

เหมือนกับบุคคลที่ไปหาปลาที่จะเอามาทำเป็นอาหาร เมื่อเอามือคว่ำลงไปในน้ำ มือได้กำคองูเอาไว้แน่น ในความรู้สึกว่าเป็นปลา มีความดีใจว่าจะได้ปลาไปทำอาหารให้อิ่มท้อง นี่เพราะรู้อย่างเดียว การตัดสินใจย่อมผิดได้และมีความเข้าใจว่าเป็นปลาอยู่นั่นเอง เมื่อกำคองูขึ้นมาพ้นจากน้ำแล้ว จึงได้เห็นว่าสิ่งที่กำอยู่นั้นเป็นงู ในความรู้ว่าเป็นปลาจะหมดไป เพราะได้เห็นของจริงว่าสิ่งนี้เป็นงู วิธีป้องกันจะไม่ให้งูกัดจึงเป็นวิธีไม่ยากเลย นี่ฉันใด การรู้ก่อนเห็นหรือการเห็นก่อนรู้ในสังขารก็ฉันนั้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

เอส รมโม สนนตโน

สังขารนั้นเป็นของเก่า มีมาตั้งแต่กาลไหนๆ

โลกมนุษย์ได้เกิดขึ้นมาแต่เมื่อไร สังขารก็มีมาเป็นผู้อยู่กับโลกนี้แต่เมื่อนั้น คำว่า หลงโลก ก็เพราะไม่มีปัญญาได้เห็นในสังขาร ความเป็นจริงของสิ่งที่มีอยู่ในโลกนั่นเอง พระพุทธองค์เป็นผู้ค้นพบสังขารความจริงก่อนใครๆ ในโลกนี้ พระองค์ก็ได้ใช้

ปัญญาพิจารณาความเป็นจริงในสังขารมนี้ จึงทำให้ใจของพระองค์ได้ละถอนปล่อยวางในสิ่งที่มีความเห็นผิด ความเข้าใจผิด ความหลงผิด ให้สูญสิ้นไปจากใจ ก่อนที่พระองค์จะถึงจุดนี้ต้องใช้เวลา นานหลายเดือน ในช่วงนี้พระองค์มีเวลาทำความเพียรอยู่ในที่แห่งนี้อย่างต่อเนื่อง พระองค์ได้ลอยเถาตองคำ ในช่วงประมาณเดือนตุลาคมเป็นเวลาน้ำหลาก พระองค์เอาเถาตองคำมาเป็นอุบายในการใช้ปัญญา ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ถ้าเริ่มต้นถูกกับหลักสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมได้แล้ว การใช้อุบายธรรมในการพิจารณาความเป็นจริงอย่างอื่นจึงเป็นของง่าย

หากมีคำถามว่า ในช่วงนั้นพระองค์ทำสมาธิหรือไม่ ก็ตอบว่า พระองค์มีสมาธิอยู่ในใจอยู่แล้ว แต่เป็นสมาธิตั้งใจมั่น ส่วนสมาธิ ความสงบ พระองค์ได้ทำมาแล้วในครั้งอยู่กับดาบสทั้งสอง การปฏิบัติในครั้งนั้นไม่เจริญก้าวหน้าแต่อย่างใด ต่อมาพระองค์จึงได้เปลี่ยนมาใช้สมาธิความตั้งใจมั่นเป็นพลังหนุนปัญญา การทำสมาธิ ตั้งใจมั่นหนุนปัญญานี้ ไม่ต้องนึกคำบริกรรมอะไร ความตั้งใจมั่นมีอยู่แล้ว เพียงใช้ปัญญาประกอบเท่านั้นเอง การที่มีความตั้งใจมั่นอยู่ เรียกว่า สมาธิตั้งใจมั่น การใช้ความคิดพิจารณาในหลักสังขารตามความเป็นจริง เรียกว่า ปัญญา ความระลึก รู้ อยู่ว่าขณะนี้พระองค์กำลังใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องอะไร เรียกว่า สติ ฉะนั้น สติ สมาธิ ปัญญา ทั้งสามนี้ทำงานร่วมกันเป็นทีม ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง การปฏิบัติก็จะไม่สมบูรณ์

ขณะนี้พระองค์มี สติ สมาธิ ปัญญา พร้อมแล้ว การปฏิบัติธรรมของพระองค์จึงได้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มัคคามัคค ญาณทัสสนวิสุทธิ อูบายวิธีการปฏิบัติของพระองค์จึงตรงต่อ ความบริสุทธิ์ที่จะเข้าสู่วิมุตตินิพพาน วิปัสสนาญาณได้เกิดขึ้น แก่พระองค์แล้วอย่างสมบูรณ์ จึงเป็นโลกวิทูรู้แจ้งโลกทั้งหมด ดังพระบาลีว่า

นตถิ โลกะ รโหนาม ความลับไม่มีในโลกทั้งสาม

กามโลก รูปโลก อรูปโลก ไม่มีส่วนใดในสามภพมา ปิดบังในวิปัสสนาญาณของพระองค์แม้แต่หย่อม และมีญาณอื่นๆ เกิดขึ้นกับพระองค์ คือ อภิญญาญาณ

อภิญญาญาณ

อภิญญาญาณ เป็นญาณที่เกิดขึ้นจากมโนสัมผัสโดยตรง เป็นผลต่อเนื่องจากการทำสมาธิ ตามนิสัยบารมีของแต่ละท่านที่เคย ได้บำเพ็ญมา ผู้ไม่มีนิสัยในทางอภิญญามาในชาติอดีต จะทำสมาธิ ความสงบมากเท่าไร อภิญญาก็ไม่เกิดขึ้นแต่อย่างใด ถ้าผู้มีนิสัย เคยได้บำเพ็ญมาในชาติอดีต เมื่อทำสมาธิให้ใจมีความสงบเพียง เล็กน้อย อภิญญาญาณก็จะเกิดขึ้นได้

อภิปัญญาญาณนี้จะเกิดขึ้นกับปุถุชนธรรมดาก็ได้ หรือเกิดขึ้นกับพระอริยเจ้าก็ได้ ไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา หรือผู้ไม่นับถือศาสนาอะไร อภิปัญญาญาณก็เกิดขึ้นได้ เพราะวิธีทำสมาธิความสงบเป็นหลักสากลมีอยู่ประจำโลกมาแต่กาลไหนๆ ตามประวัติในอดีตเมื่อพระพุทธศาสนายังไม่ได้อุบัติเกิดขึ้นในโลก ก็มีผู้ทำสมาธิความสงบและมีอภิปัญญาเกิดขึ้นอยู่แล้ว ยกตัวอย่าง อลิตดาบสผู้มีความชำนาญในการทำสมาธิและอภิปัญญา เข้ามาเยี่ยมเจ้าชายสิทธัตถะเมื่อครั้งประสูติได้ไม่กี่วัน รวมถึงอาฬารดาบสและอุทกดาบสผู้เป็นอาจารย์สอนสมาธิความสงบแก่พระสิทธัตถะภิกษุซึ่งดาบสเหล่านี้ก็ไม่รู้จัก คีล ๕ คีล ๘ แต่อย่างใด

อภิปัญญาญาณดังกล่าว มีจำนวนมาก จะอธิบายพอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

๑. จักขุญาณ เป็นตาทิพย์เกิดขึ้นจากใจโดยตรง อยากเห็นสิ่งใดเพียงกำหนดจิตดู จะสามารถเห็นสิ่งนั้นได้ เช่น อยากดูเทพเจ้า เหล่าเทวดาทั้งหลายอยู่กันอย่างไร ก็จะได้เห็นทั้งหมดหรือกำหนด จิตดูหมู่สัตว์นรกหรือหมู่เปรตว่าอยู่กันอย่างไร ก็จะได้เห็นได้ทั้งนั้น

๒. โสตญาณ มีหูทิพย์ สามารถกำหนดจิตฟังเสียงเทวดาทุกชั้นฟ้า แม้ผู้ที่ไม่ตกนรกมีเสียงร้องด้วยความเจ็บปวดอย่างไรก็ได้ยินทั้งนั้น

๓. เจโตปริยญาณ กำหนดจิตดูความคิดของผู้อื่นได้ ว่ากำลังคิดเรื่องอะไร คิดในทางดีหรือคิดในทางไม่ดี ที่เรียกว่า รู้วาระจิต ของผู้อื่น

๔. อิทธิวิธีญาณ มีฤทธิ์ดำดินเหาะเหินบนท้องฟ้าได้ ทั้งพระอริยเจ้าและปุถุชนผู้มีนิสัยทางนี้ มีปรากฏในตำรามากมาย

๕. มโนมยทธิญาณ เป็นฤทธิ์ทางใจโดยเฉพาะ อยากจะทำตัวคนเดียวให้เป็นหลายคน หรือกำหนดจิตใช้อภินิหารแปลงรูปร่างเป็นสัตว์ ก็สามารถทำได้

๖. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ กำหนดจิตดูชาติอดีตของตนเองได้ ในชาติอดีตมีความเป็นอยู่อย่างไร มีใครบ้างที่มีความเกี่ยวข้องกัน สามารถรู้ได้ทั้งหมด

๗. จุตูปปาตญาณ เป็นญาณที่รู้จิตของผู้ที่ตายไปแล้ว ว่าขณะนี้จิตเขาไปอยู่ที่ไหน ได้รับกรรมอะไร เมื่อพ้นจากกรรมนี้แล้ว จะได้ไปรับผลของกรรมอะไรต่อไป สามารถรู้ได้ทั้งหมด

๘. อตัตตังสญาณ เป็นญาณที่รู้ในเรื่องอดีตที่ผ่านมาทุกๆ เรื่อง

๙. อนาคตังสญาณ เป็นญาณที่รู้ในเรื่องอนาคตที่จะเกิดขึ้นกับทุกๆ เรื่องเช่นกัน

อภิญาญาณที่ได้อธิบายมานี้ เป็นอภิญาญาณขั้นโลกีย์ เป็นได้เฉพาะผู้มีนิสัยในทางนี้เท่านั้น ญาณนี้จะไม่ทำให้กิเลสตัดหมดไปจากใจแต่อย่างใด ถ้าผู้ไม่มีปัญญา ญาณดังกล่าวจะเป็นตัวสร้างกิเลสตัดขึ้นมา สร้างมานะอัตตาขึ้นกับตัวเองเป็นอย่างมาก

จะมีการหลงตัวลืมตัวไปว่าเราเก่งอย่างนั้น เราคืออย่างนี้ มานะอัตตา จะพองตัวสูงมากทีเดียว

ในยุคนี้ถ้าผู้มีญาณอย่างนี้ จะมีมหาชนยกย่องสรรเสริญว่าเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างเต็มที่ หรือบางทีอาจได้คะแนนนิยมไปว่า นี่คือพระอรหันต์ที่ได้เกิดขึ้นในโลกก็อาจเป็นไปได้ ถ้าผู้ใดมีอภิญญาญาณเกิดขึ้นกับตัวเองแล้ว ต้องใช้ปัญญาเตือนตัวเองอยู่เสมอว่า อภิญญาญาณเป็นของเล่นเท่านั้น อย่าหลงตัวว่าตนมีคุณธรรมแต่อย่างใด เป็นเพียงญาณโลกีย์ที่เสื่อมได้ไม่ถาวรอะไร พระสิทธัตถะภิกขุก็มีอภิญญาญาณดังกล่าวนี้มาก่อนตรัสรู้อยู่แล้ว แต่พระองค์ก็ยังเป็นปุถุชนอยู่ และไม่ได้ตั้งใจในญาณเหล่านี้แต่อย่างใด

อัสวักขยญาณได้เกิดขึ้น

เมื่อพระองค์ลอยถาดทองคำที่แม่น้ำเนรัญชรา เวลาในช่วงนั้นเป็นฤดูฝน มีน้ำไหลหลากที่รุนแรง พระองค์จึงยังไม่ได้ข้ามแม่น้ำ ปีต่อมาเมื่อน้ำในแม่น้ำเนรัญชราลดลง พระองค์จึงได้ข้ามแม่น้ำเนรัญชรามาปฏิบัติธรรมยังฝั่งที่มีต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่เป็นสหชาติเกิดพร้อมกัน

ในคืนวันเพ็ญเดือนหกที่เป็นวันตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ขอหม้าคากจากพราหมณ์มาปูลาดใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เพื่อประทับนั่งในช่วงนี้เองอัสวกขยญาณได้เกิดขึ้น ก่อนตรัสรู้ พระองค์ได้มีญาณอื่น ๆ เกิดขึ้นและผ่านมาทั้งหมดแล้ว ในคืน ตรัสรู้จะมีญาณเดียวเท่านั้น เรียกว่า **อัสวกขยญาณ เป็นญาณ ที่รู้ว่าอัสวะจะสิ้นไปในชั่วจรมกจิตนี้เท่านั้น**

คำว่า อัสวกขยญาณ ในหนังสือทั่วไปจะแปลว่า เป็นญาณ ที่ทำให้อัสวะสิ้นไป การแปลอย่างนี้ไม่มีเหตุผลพอเชื่อถือได้ เพราะ เมื่ออัสวกขยญาณได้เกิดขึ้นแล้วไม่ต้องทำอะไรอีก จะมีความ สมบูรณ์ ความบริสุทธิ์ในคุณธรรมพร้อมแล้ว อัสวกขยญาณ เมื่อเกิดขึ้นแล้วตั้งอยู่ไม่นานก็ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะ อัสวกขยญาณ เป็นญาณที่กล้า เป็นญาณที่มีพลัง เป็นญาณที่รู้ว่า อัสวะจะสิ้นไป ให้สังเกตดูด้วยเหตุผลดังนี้ เมื่อพระองค์ได้ประทับ นั่งบนหม้าคาก มีคำอธิษฐานว่า

**“ข้าพเจ้าจะนั่งอยู่ในที่แห่งนี้ จนกว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า
ถ้าไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า จะนั่งอยู่ในที่นี่ตลอดไป**

แม้เนื้อ หนัง กระดูก เส้นเอ็น จะผุพังไปก็ตามที”

นี้หมายความว่า อัสวกขยญาณได้เกิดขึ้นแก่พระองค์แล้ว จึงได้กล้ากล่าวคำอธิษฐานอย่างนี้ แต่ก่อนมาพระองค์เคยนั่งอยู่ใน หลายที่ แต่ไม่กล้ากล่าวคำอธิษฐานเช่นนี้ ครั้งนี้พระองค์ก็รู้ว่า อัสวะจะสิ้นไปอยู่แล้ว คำอธิษฐานอย่างนี้เป็นเพียงลำทับของผู้ชนะ

อาสาจะทำนั้นเอง ❶ ไม่ใช่ว่าคำอธิษฐานจะช่วยละกิเลสอาสาจะให้หมดไปแต่อย่างใด ถึงจะไม่อธิษฐานอย่างนี้ พระองค์ก็จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว

ตำราทั่วไปได้อธิบายเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่า ในคืนวันเพ็ญเดือนหก เริ่มต้นจาก

ปฐมยาม	มีปุพเพนิวาสานุสสติญาณ	❶ ได้เกิดขึ้น
มัชฌิมยาม	มีจตุปปาตญาณ	❷ ได้เกิดขึ้น
ปัจฉิมยาม	มีอัสวักขยญาณ	❸ ได้เกิดขึ้น

ข้าพเจ้าขอให้ความเห็นเฉพาะตัวในภาคปฏิบัติในเรื่อง ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และจตุปปาตญาณ ญาณทั้งสองนี้เป็น ญาณอยู่ในชั้นโลกีย์ ไม่สมควรที่จะนำไปรวมกันกับโลกุตระญาณ ในคืนที่พระองค์ได้ตรัสรู้นี้เลย เพราะอัสวักขยญาณ เป็นญาณที่ รู้ว่าอาสาจะสิ้นไปในขณะนี้อยู่แล้ว และไม่สมเหตุผลที่จะเป็น อย่างนั้น ในตำราได้เขียนไว้ว่าปฐมยาม ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ❶ ได้เกิดขึ้น มัชฌิมยาม จตุปปาตญาณได้เกิดขึ้น และปัจฉิมยาม อัสวักขยญาณได้เกิดขึ้น เหตุผลในภาคปฏิบัติแล้ว จะไม่มีญาณ ทั้งสองไปแทรกอยู่ในคืนที่จะตรัสรู้นี้แต่อย่างใด เมื่อมีหนังสือเขียน ไว้อย่างนี้ก็เข้าใจเป็นอย่างนี้ ให้สังเกตดูว่า พระองค์ทรงปูลาด หญ้าคาใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ พระองค์ก็ได้ประทับนั่งในที่นั้น แล้วมีคำอธิษฐานเหมือนได้อธิบายมาแล้ว นั้นหมายความว่า อัสวักขยญาณของพระองค์ได้เกิดขึ้นแล้ว ❶ ไม่ควรที่จะเอาญาณ

ทั้งสองไปแฝงไว้เลย นี่เป็นความเห็นส่วนตัว จะจริงหรือไม่จริง
อย่างไรควรใช้เหตุผลมาตัดสิน มิใช่ว่าหนังสือว่าอย่างไรก็จะเชื่อไป
ตามนั้นทั้งหมด ไม่เช่นนั้นก็จะเป็นพวกกาลามชน เชื่อในสิ่งใด
ไม่ใช่ปัญญาพิจารณาอะไรเลย

อาสวัภขยญาณ จะเกิดขึ้นเฉพาะผู้จะได้สำเร็จเป็นอรหันต์
เท่านั้น คือ ๑. พระพุทธเจ้า ๒. พระปัจเจกพุทธเจ้า ๓. พระอรหันต์
สาวกทั้งหลาย คำว่า ตรัสรู้ ใช้กับพระพุทธเจ้าและพระปัจเจก
พุทธเจ้า ส่วนคำว่า บรรลุนิพพาน ใช้กับพระอริยสาวกทั้งหลายเท่านั้น
พระอริยสาวกชั้นพระโสดาบัน ชั้นพระสกิทาคามี ชั้นพระอนาคามี
หากเจริญวิปัสสนาก็สามารถบรรลุนิพพานเป็นพระอริยเจ้าสูงขึ้นไป
ได้ ถ้าเจริญวิปัสสนาญาณในขั้นที่เป็นปัญญาในระดับสูง ก็จะได้
สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เพราะวิปัสสนาญาณเป็นญาณที่มีพลัง
แก่กล้า จะเชื่อมกันกับอาสวัภขยญาณ เป็นญาณที่รู้ว่าอาสวะ
จะสิ้นไปในชั่วระยะไม่กี่นาทีนี้เท่านั้น

การได้บรรลุนิพพานเป็นพระอริยเจ้าทุกชั้นจะรู้ได้ด้วยตัวเอง
เรียกว่า ปัจฉัตตัง ไม่มีการเปรียบเทียบกับตำรา หรือไม่ต้องการ
ในคำพยากรณ์จากใครๆ ถึงพระพุทธเจ้าจะประทับอยู่ที่แห่งนั้น
ก็ไม่ต้องถามว่าตนเองมีคุณธรรมขั้นไหน เพราะรู้ตัวเองอยู่แล้ว
นี่คือผู้ได้บรรลุนิพพานในสมัยครั้งพุทธกาล

แต่ในยุคปัจจุบันกลับต้องคอยให้ครูอาจารย์พยากรณ์
ให้ว่าเป็นพระอริยเจ้าขั้นนั้นขั้นนี้ หรือเอาอาการที่เป็นไปเทียบกับ

ตำรา เมื่ออาการที่ตนเองเป็นเหมือนกับตำรา ก็พยากรณ์ตัวเองว่าเป็นผู้ได้บรรลุนิพพานขั้นนั้นขึ้นไป ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการสำคัญตัวเองผิด เมื่อเล่าเรื่องนี้ให้ลูกศิษย์ฟัง ก็ได้รับคำพยากรณ์จากลูกศิษย์ เพราะลูกศิษย์มีความเคารพเชื่อถือในตัวครูอาจารย์อยู่แล้ว ส่วนใหญ่ที่ว่าได้เป็นพระอรียเจ้าในยุคนั้น ก็เพราะลูกศิษย์พยากรณ์ให้ทำนายให้ จึงกลายเป็นธุรกิจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย

การดูพระอรียเจ้าดูได้ยาก

หากมีคำถามว่า ในยุคนั้นมีผู้ได้บรรลุนิพพานเป็นพระอรียเจ้าในชั้นต่างๆ และมีพระอรหันต์อยู่หรือไม่ ก็ตอบว่าพระอรียเจ้าและพระอรหันต์ในยุคนปัจจุบันยังมีอยู่ ถึงแม้จะไม่มากนักก็ยังนับว่ามีอยู่นั่นเอง ดังคำว่า

อรหนต อสุญโลโก

เมื่อมีผู้ปฏิบัติถูกต้องตามหลักสัมมาทิฐิอยู่

โลกนี้ไม่ขาดจากพระอรหันต์

แต่ท่านเหล่านั้นจะเก็บตัวไม่ประกาศตนให้ใครๆ ได้รู้จะอยู่เป็นปกติเหมือนพระทั่วไป มีนิสัยในอดีตเป็นมาอย่างไรในปัจจุบัน ก็มีนิสัยอย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลง การจะดูพระอรียเจ้า

หรือพระอรหันต์ นั้นดูได้ยากหรือดูไม่รู้เลย หรือจะรับฟังธรรมที่ท่านแสดงออกมา ก็ยังไม่แน่นอนอยู่นั่นเอง เพราะมีตำราให้ศึกษาในหมวดธรรมของพระอรหันต์อยู่แล้ว จะดูจากกิริยามารยาททางกายวาจาที่แสดงออกก็ยังไม่แน่เหมือนกัน ฉะนั้นการจะรู้ว่าท่านองค์ใดเป็นพระอริยเจ้านั้น รู้ได้ยาก ดังที่มีการเปรียบเทียบไว้ว่า

๑. น้ำลึก-เงาลึก	๒. น้ำลึก-เงาตื้น
๓. น้ำตื้น-เงาลึก	๔. น้ำตื้น-เงาตื้น

น้ำลึก หมายถึง ผู้ที่บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้า

เงาลึก หมายถึง การแสดงออกทางกายวาจา มีความเรียบร้อย สำนวมดี

น้ำตื้น หมายถึง ผู้ยังไม่ได้บรรลุธรรม

เงาตื้น หมายถึง การแสดงออกทางกายวาจา ไม่เรียบร้อย ไม่สำรวม

ถ้าจับคู่เอากลุ่มน้ำลึก-เงาลึก กับกลุ่มน้ำตื้น-เงาลึก มาอยู่ร่วมกัน ก็จะไม่รู้เลยว่าองค์ไหนเป็นองค์จริงองค์ปลอม เพราะมีกิริยาการแสดงออกทางกายวาจาสำรวมเหมือนกัน ถ้าเอากลุ่มน้ำลึก-เงาตื้น กับกลุ่มน้ำตื้น-เงาตื้น มาอยู่ร่วมกัน ก็จะไม่รู้เลยว่าองค์ไหนเป็นองค์จริงองค์ปลอมเช่นกัน ฉะนั้น การจะดูพระผู้มีคุณธรรมและไม่มีคุณธรรม จึงเป็นการดูได้ยากดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

มีหลายท่านถกเถียงกันว่า พระอริยเจ้าทุกชั้นกระดุกจะกลายเป็นพระธาตุทั้งหมด ที่จริงหาใช่ไม่ กระดุกเป็นพระธาตุได้ จะมีเฉพาะผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และผู้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์สาวก นอกนั้นกระดุกไม่ได้เปลี่ยนเป็นพระธาตุแต่อย่างใด ขอให้ท่านทั้งหลายจงเข้าใจตามนี้ นักแสวงบุญทั้งหลายต้องการกราบไหว้ให้ท่านกับพระอรหันต์ ถือว่าจะมีกำไรบุญเป็นอย่างมาก หรือฟังธรรมก็อยากฟังจากพระอรหันต์ จึงเข้ากันกับพุทธทำนายที่พระพุทธเจ้าได้แก้ในสุบินนิมิต (ความฝัน) ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ในข้อหนึ่งว่า

ตม่น้ำน้อยใหญ่ที่วางอยู่กลางแจ้งในที่แห่งเดียวกัน มีฝนตกลงมาในจุดเดียวกัน แต่น้ำฝนก็จะตกลงใสในตม่น้ำใหญ่เท่านั้น ตม่น้ำเล็กไม่มีน้ำฝนตกใสเลย

พระพุทธเจ้าได้ทำนายว่า ในอนาคตภายภาคหน้าโน้น คณะศรัทธาจะทำบุญให้ท่านต้องการแสวงหาพระอรหันต์ หรือพระที่มีชื่อเสียงโด่งดัง หรือพระผู้มีสมณศักดิ์เป็นผู้มีอาวุโส เอกภพปัจจุยสี่ ของคณะศรัทธาก็จะกลายเป็นจำนวนมากจนเหลือเพื่อพระเถรนอกนั้นจะไม่มีผู้สนใจให้ท่านเท่าไรนัก การให้ท่านด้วยวิธีนี้ไม่ถือว่าเป็นผู้บำรุงพระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ เพราะไม่รักษาพระสงฆ์ส่วนใหญ่เอาไว้การให้ความเคารพกราบไหว้ต่อพระผู้น้อย ไม่มีใครให้ความสนใจในเหตุการณ์อย่างนี้ได้เกิดมีในยุคนี้ให้เห็น

ได้ชัดทีเดียว นี่คือยุคที่ปลายพระพุทธศาสนา แม้พระองค์เองก็ไม่ปฏิบัติตัวให้เหมาะสม คณะศรัทธาจึงได้เสื่อมคลายในหมู่พระสงฆ์ ในเหตุการณ์อย่างนี้เรียกว่า **บุคคลเสื่อมจากพระพุทธศาสนา หรือธรรมะได้เสื่อมจากใจ** จึงเป็นไปในลักษณะนี้

สมาธิของพระพุทธเจ้า

หากมีคำถามว่า ก่อนที่พระองค์จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ทำสมาธิความสงบหรือไม่

ตอบ พระองค์มีนิสัยสัพพัญญูสามารถรู้และปฏิบัติได้ทุกวิธี มีนิสัยปัญญาวิมุตติ และมีนิสัยเจโตวิมุตติสมบูรณ์แล้วทุกประการ พระองค์จะเรียกใช้ในสมาธิให้ถูกกาล สมาธิมีอยู่ ๒ หมวดใหญ่

๑. สมาธิความตั้งใจมั่น
๒. สมาธิความสงบ

สมาธิทั้งสองนี้พระองค์มีความชำนาญเป็นพิเศษอยู่แล้ว พระองค์มีพระสัพพัญญูรู้เห็นและปฏิบัติได้ทุกประการ ในสมัยที่พระองค์ไปทำสมาธิอยู่กับดาบสทั้งสอง จะมุ่งทำในสมาธิความสงบเป็นหลัก เมื่อพระองค์แยกออกจากดาบสทั้งสองแล้ว ได้มาพักที่ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา รับข่าวมฤปายาสจากนางสุชาดาแล้วลอยถาดทองคำ จึงได้เริ่มต้นในการปฏิบัติใหม่ นั่นคือเริ่มต้นในวิธีการทำ

สมาธิความตั้งใจมั่น พร้อมด้วยสติปัญญาตั้งที่ได้อธิบายมาแล้ว

เมื่อพระองค์ต้องการพักจิตให้อยู่ในความสงบในรูปฌาน
 อรูปฌาน พระองค์ก็จะทำสมาธิความสงบ โดยจะปฏิบัติสลับกันไป
 กับการใช้ปัญญา ด้วยการทำสมาธิความตั้งใจมั่น เมื่อพระองค์จะใช้
 ปัญญาพิจารณาในเรื่องใด พระองค์ก็ตั้งใจคิดพิจารณาในเรื่องนั้น
 ให้เกิดความแยบคายและหายสงสัยภายในใจ

ในวิธีการทำสมาธิความตั้งใจมั่น และวิธีทำสมาธิความสงบ
 จะมีความชัดเจนในช่วงที่พระพุทธเจ้าประกาศพระพุทธศาสนา
 เพราะนิสัยของพระสาวกไม่เหมือนกัน จึงได้แยกสมาธิไว้
 ๒ หมวด ให้ถูกกับนิสัยของแต่ละบุคคล ถ้าทำสมาธิถูกกับนิสัย
 ของตัวเองจะง่ายต่อการปฏิบัติมีความก้าวหน้าได้รวดเร็ว ให้
 ติดตามอ่านในช่วงต่อไป จะเข้าใจมากขึ้น

สัมมาทิฐิ เป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าองค์เดียวจะทำ
 ไม่สำเร็จ เพราะไม่มีพยานบุคคลมาเป็นหลักฐาน พระพุทธองค์
 ทรงปรารถนาถึงดาบสทั้งสองก็ปรากฏญาณรู้ว่า ดาบสทั้งสองได้
 มรณาไปแล้ว ก่อนตรัสรู้ ๗ วัน พระพุทธเจ้าจึงดำริว่า เสียตาย
 จริงหนอ ถ้าดาบสทั้งสองได้ฟังธรรมจากเรา ดาบสทั้งสองจะได้บรรลุ

ธรรมเป็นพระอรหันต์ในชาตินี้ ที่ผ่านมามาบสทั้งสองได้บำเพ็ญบารมีพร้อมที่จะได้เป็นพระอรหันต์อยู่แล้ว แต่ดาบสทั้งสองภาวนาปฏิบัติผิดวิธี ไปติดทำสติและสมาธิความสงบ หลงอยู่ในรูปฌานอรุณฌาน เมื่อตายไปก็ได้ไปเกิดในภพของอรุณพรหม มีอายุยาวนานทีเดียว เมื่อศาสนาพระศรีอริยเมตไตรยได้อุบัติเกิดขึ้นในโลก อาจารย์ทั้งสองที่เป็นพรหมก็จะยังไม่ได้ลงมาเกิดในเมืองมนุษย์เลย ถึงจะมีบารมีพร้อมที่จะได้เป็นพระอรหันต์ในชาตินี้อยู่ก็ตาม ถ้าภาวนาผิดทางบารมีก็ปิดตัวลง ช่วยอะไรไม่ได้เลย หรือในยุคนี้ หากมีผู้ได้บำเพ็ญกุศลมาแล้ว พร้อมที่จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้า ถ้าภาวนาผิดแนวทางของพระพุทธเจ้า ก็จะหมดโอกาสเหมือนกับดาบสทั้งสอง นั้นเอง เพราะแนวทางการปฏิบัติที่จะเข้าสู่มรรคผลนิพพานได้มีวิธีจำกัด และก็มีวิธีเดียวที่เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ ความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมเท่านั้น ถ้าตั้งหลักสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบไม่ได้ในชาตินี้ ก็จะหมดโอกาสในมรรคผลนิพพานทันที เพราะในยุคนี้มีผู้สอนวิธี การปฏิบัติที่มีความแตกต่างกัน แต่ละครูอาจารย์ก็มีความมั่นใจในตัวเองว่าวิธีปฏิบัติของตนมีความถูกต้อง ในยุคนี้จะไม่มีการช่วย กันได้ เป็นในลักษณะตัวใครตัวมัน ถึงจะไม่ได้มรรคผลในชาตินี้ วิธีปฏิบัติที่ทำกันอยู่ก็จะเป็นบารมีของท่านต่อไป

พระพุทธเจ้าได้ไปแสดงธรรมโปรดปัจฉิมวคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ด้วยหมวดธัมมจักกัปปวัต-

ตณฺสูตร ในจุดนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่พระพุทธเจ้าได้ประกาศพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก จะว่าตั้งรากฐานพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นในโลกก็ว่าได้ มีพระรัตนตรัยที่สมบูรณ์เกิดขึ้นในโลก คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ ที่พวกเราได้กราบไหว้กันในปัจจุบันนี้ พระพุทธองค์ได้ยกเอา สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปो ใช้ปัญญาดำริพิจารณาให้ถูกกับหลักความจริง นี่เป็นหมวดของปัญญา ที่พระพุทธองค์ได้ยกขึ้นมาแสดงในจุดเริ่มต้น เฉพาะหลักสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ จึงเป็นหมวดธรรมที่สำคัญให้แก่หมวดธรรมทั้งหลาย ดังคำว่า

หตฺถิปาหิ เตสํ อคฺคมกฺขายติ

สฺมมาทิฏฺฐิ เตสํ รมฺมานํ อคฺคมกฺขายติ

**รอยเท้าสัตว์ทั้งหลายย่อมรวมอยู่ในรอยเท้าช้าง ฉะนั้น
ธรรมทั้งหลายย่อมรวมอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ก็ฉนั้น**

สัมมาทิฏฐิ	ความเห็นชอบ เป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติธรรม ความเห็นชอบเป็นแม่ทัพ ธรรมนำหน้าให้แก่ธรรมทั้งหลาย
สัมมาสังกัปป	การใช้ปัญญาพิจารณาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง
สัมมาวาจา	การพูดในเรื่องใดให้มีความชอบธรรม
สัมมากัมมันโต	การทำงานที่ทำให้เป็นไปตามความถูกต้อง

สัมมาอาชีโว	การเลี้ยงชีวิตให้เป็นไปในทางที่ชอบ
สัมมาวาจาโม	ความเพียรพยายามทำและพูดแม้แต่ การคิดในเรื่องใดก็ให้มีความเพียรชอบ ในสิ่งนั้น
สัมมาสติ	ความระลึกรู้ชอบ
สัมมาสมาธิ	ตั้งใจให้มีความชอบธรรมเอาไว้

ในมรรคทั้ง ๗ หมวดนี้ก็รวมอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบนี้ทั้งหมด เปรียบเหมือนกับแม่ไก่ที่มีลูกไก่ ๗ ตัว แม่ไก่ไปทางไหน ลูกไก่ก็ต้องไปตามแม่ นี่ฉันใด หมวดธรรมทั้ง ๗ หมวดก็มารวมอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ก็ฉันนั้น สัมมาทิฏฐิ จึงเป็นรากแก้วให้แก่หมวดธรรมทั้งหลาย ถ้าผู้ปฏิบัติมีความเห็นเป็นสัมมาทิฏฐิได้แล้ว ผู้นั้นเหมือน ได้ก้าวเข้าสู่เส้นทางของอริยมรรคได้ เมื่อปฏิบัติตามแนวทางอริยมรรคอย่างต่อเนื่อง ก็มีโอกาที่จะเข้าถึงกระแสธรรมได้ในชาตินี้

มีหลายคนพูดว่า ถ้าไม่ปฏิบัติตามสติปัฏฐาน ๔ จะบรรลุธรรมไม่ได้ การที่ผูกขาดอย่างนี้ เพราะสติปัฏฐาน ๔ ก็มีสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบเป็นฐานหลักอยู่นั่นเอง

มีหลายท่านพูดว่า การปฏิบัติต้องเป็นไปในอริยสัจ ๔ มีทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นี้ก็เช่นกัน ก่อนจะรู้ทุกข์เห็นทุกข์ ก่อนจะรู้เหตุ ให้เกิดทุกข์ เห็นเหตุให้เกิดทุกข์ ก่อนจะเข้านิโรธ ความดับทุกข์ได้ ในการปฏิบัติก็ต้องเริ่มต้นจากมรรคมืองค์

๘ มรรคมีองค์ ๘ ก็เริ่มต้น จากสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบอยู่นั้นเอง ถึงจะมีหมวดธรรมจำนวนมากในตำรา ก็เริ่มต้นจากสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบนี้ทั้งหมด

ขอให้ผู้ปฏิบัติจงเข้าใจตามนี้ เพราะสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญครอบคลุมในหมวดธรรมทั้งหลายทั้งหมดอยู่แล้ว ทำไมพระพุทธเจ้าจึงแยกหมวดธรรมออกเป็นหลายหมวดหมู่ ก็เพราะนิสัยของคนต่างกัน และบารมีที่ได้บำเพ็ญมาในอดีตชาติต่างกัน พระพุทธเจ้าจึงให้อุบายธรรมแต่ละท่านแต่ละกลุ่มแตกต่างกันก็ฉนั้น และหลายท่านหลายกลุ่มพูดในเชิงผูกขาดว่า ถ้าปฏิบัติไม่เป็นไปในหมวดพระอภิธรรม ก็ไม่สามารถบรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าได้ นี่เป็นผู้มีการศึกษาน้อย ความรู้ไม่ทั่วถึงจึงพูดไปอย่างนั้น อ่านหนังสือเล่มเดียวจึงได้พูดผูกขาดไปอย่างนั้น

ศึกษาประวัติพระอริยเจ้าให้ดี

พระองค์ได้โปรดพระยสะและคณะ ๕๕ คน จนบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด และได้แสดงธรรมโปรดพ่อแม่ของพระยสะ ทั้งสองได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันก่อนใครในโลก ออกพรรษาแล้ว พระองค์ให้พระสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป พระองค์ไปแสดงธรรมโปรดภทวัคคีย์ ๓๐ ท่าน ได้บรรลุพระอรหันต์เช่นกัน แล้วไปแสดงธรรมโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง พร้อมด้วยบริวารรวม ๑,๐๐๓ ท่าน ทั้งหมดได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ และได้ไปแสดงธรรมโปรดพระเจ้าพิมพิสาร พร้อมด้วยบริวารหนึ่งแสนสองหมื่นคน พวกนี้ได้บรรลุธรรมชั้นพระโสดาบันหนึ่งแสนหนึ่งหมื่นคน นอกนั้นบารมียังไม่พร้อมที่จะบรรลุธรรมได้ จึงเป็นผู้ตั้งอยู่ในพระรัตนตรัยเพื่อบำเพ็ญบารมีต่อไป

ในพรรษาแรกพระพุทธเจ้าแสดงธรรม มีผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์จำนวนมาก ออกพรรษาแล้วส่งพระสาวกเหล่านั้นออกไปเผยแผ่ธรรมในที่ต่างๆ แต่ละองค์มีความรู้ในหลักสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบนี้ดี มีอุบายวิธีที่จะอธิบายให้ผู้เป็นมิถิภาทิฏฐิ ความเห็นผิด ได้กลับใจเป็นสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมได้ ยกตัวอย่าง พระอัสสชิที่แสดงธรรมโปรดอุปติสสะ (พระสารีบุตร) เพียงแสดงธรรมโดยย่อว่า

เย ธมฺมา เหตุปฺปรภาว เตสํ เหตุ ตถาคโต
 เตสญจ โย นิโรธो จ เอวํวาทิ มหาสมโณ
 ธรรมทั้งหลายเกิดจากเหตุ ดับไปเพราะเหตุ
 พระตถาคตเจ้าตรัสไว้是这样

เพียงเท่านั้น อุปติสสะ ผู้มีปัญญาดีมีความเห็นเป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยโสดาบัน จากนั้นอุปติสสะได้ไปอธิบายหมวดธรรมย่อๆ นี้แก่เพื่อน โกลิตะ (พระโมคคัลลานะ) ได้รับฟัง ก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าชั้นโสดาบัน เช่นกัน

ในสมัยครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้เอาหลักสัมมาทิฐิเป็นหลักยืนตัวในการสอน ถึงจะมีธรรมหมวดอื่นสอนอยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นหมวดธรรมที่เกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบทั้งนั้น จุดมุ่งหมาย คือ ต้องการให้ทุกคนที่ฟังธรรม ได้เปลี่ยนใจจากความเห็นผิด กลับใจให้เกิดความเห็นถูกต้องตามหลักความจริง จากนั้นก็ให้อุบายธรรมหมวดอื่นๆ ต่อไป

ที่ข้าพเจ้าได้ยกบุคคลาธิษฐานขึ้นมาอธิบายให้ท่านได้รู้ เพื่อเป็นพยานบุคคลเป็นหลักฐานพอเชื่อถือได้ ในสมัยครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าสอนธรรมอย่างไร จึงทำให้ท่านทั้งหลายเหล่านั้นได้บรรลุเป็นพระอริยเจ้าได้ ให้ท่านผู้อ่านได้ทบทวนดูเหตุผล ดังที่ข้าพเจ้าได้อธิบายมาในกลุ่มพระอริยเจ้าบางส่วนเท่านั้น มีกลุ่ม

ไหนดั่งที่พระพุทธเจ้าให้ศีลแก่บุคคลเหล่านั้น มีกลุ่มไหนดั่งที่พระพุทธเจ้าสอนในวิธีทำสมาธิความสงบแล้วปัญญาได้เกิดขึ้นให้ท่านได้ศึกษาประวัติผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าในสมัยครั้งพุทธกาลดูบ้าง ข้าพเจ้าได้ศึกษาประวัติผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้ามาทั้งหมดแล้ว ในธรรมบท ๘ ภาค ในพระสูตรทั้งหมด ไม่มีประวัติตอนไหน ที่พระพุทธเจ้าสอนให้ใครนั่งสมาธิให้จิตมีความสงบปัญญาได้เกิดขึ้นแต่อย่างใด ทำไมยุคนี้จึงสอนกันอย่างนี้และปฏิบัติกันอย่างนี้ ให้พากันไปศึกษาในประวัติของผู้ที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าเสียใหม่ ให้เข้าใจในหลักคำสอนเดิมที่พระพุทธเจ้าได้สอนเอาไว้ให้ถูกต้อง เราจะไม่เกิดลีลาพทปรามาส ความลุ่มคลำในศีล ธรรมะปรามาส ลุ่มคลำในธรรม จะไม่เกิดปริโพธ ความกังวลในศีล ไม่เกิดความกังวลในธรรม ใจจะไม่เศร้าหมองในศีลในธรรมอีกต่อไป การปฏิบัติจะมีความก้าวหน้าไปด้วยดี

การปฏิบัติถ้ามีความสงสัยลังเลในศีล มีความสงสัยในธรรม จะเกิดความไม่มั่นใจในตัวเอง ไม่กล้าที่จะทุ่มเทในการปฏิบัติอย่างเต็มที่ ได้ เดี่ยวไปลุ่มคลำในศีล เดี่ยวไปลุ่มคลำธรรมว่าผิดไหม ถูกไหม อยู่อย่างนั้น การภาวนาปฏิบัติจะไม่ก้าวหน้าไปถึงไหนเลย เป็นผู้ที่ไม่กล้าตัดสินใจด้วยตัวเองได้ เป็นบุคคลที่พึ่งตัวเองไม่ได้ พึ่งสติพึ่งปัญญาและพึ่งความสามารถของตัวเองไม่ได้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า

“อตุตทาหิ อตุตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน”

การพึ่งตนเอง หมายถึง พึ่งสติปัญญา และพึ่งความสามารถ

ในเหตุผลของตัวเองให้ได้ มิใช่ว่าจะหาถามหลวงปู่หลวงตาตลอดไป ถ้าหลวงปู่หลวงตามีความเข้าใจในวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง ก็ถือว่ามีความโชคดีไป ถ้าถามหลวงปู่หลวงตาที่ไม่เข้าใจการภาวนาปฏิบัติ ท่านก็จะสอนแบบส่งเดชพอให้เสร็จหน้าที่กันไป ไม่รับผิดชอบแต่อย่างใด เราผู้ปฏิบัติจึงมีปัญหากในการภาวนาแบบกววนไม่ไปถึงไหน เหมือนตาบอดพายเรืออยู่ในสระกววนไปมาในที่เดียวจะไม่ไปถึงไหนเลย นี่ฉันใด ผู้ปฏิบัติธรรมถ้าไม่เข้าใจในวิธีที่ถูกต้องก็เป็นฉันนั้น ถ้าไม่รู้ในหมวดธรรมที่ถูกต้องกับจริตนิสัยของตัวเอง จึงยากที่จะเข้าสู่กระแสมรรคผลนิพพานได้ ถึงจะมีบารมีพอที่จะได้บรรลุนิพพานเป็นพระอริยเจ้าในชาตินี้แล้วก็ตาม ถ้าปฏิบัติธรรมในหมวดธรรมที่ไม่ตรงกับบารมีที่ตัวเคยได้บำเพ็ญมา บารมีที่มีอยู่พอที่จะบรรลุนิพพานเป็นพระอริยเจ้าก็ช่วยเราไม่ได้ด้วยนั่นเอง

การปฏิบัติในยุคนี้ จะเน้นหนักในวิธีฝึกสติสมาธิเป็นอย่างมาก ในทางสติปัญญาไม่มีใครให้ความสนใจที่จะฝึกแต่อย่างใด จะเป็นเพราะไม่รู้วิธีปฏิบัติ ไม่เข้าใจในวิธีเจริญสติปัญญา จึงไม่กล้าที่จะนำมาสอนและปฏิบัติกัน การใช้วิธีฝึกสติสัมปชัญญะ ระลึกรู้ในอารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้นย่อมทำได้ แต่ก็ก็เป็นปลายเหตุอารมณ์เป็นอย่างไร ก็รู้ไปตามอารมณ์นั้นๆ วิธีนี้ไม่ใช่เป็นวิธีที่แก้ปัญหาให้หมดไปจากใจได้ อารมณ์ที่ตามรู้กันอยู่มันเป็นผลที่เกิดขึ้น

จากเหตุ คือ ความอยาก ถ้าทำลายเหตุได้แล้วอารมณ์ภายในใจ ก็หมดไป

เปรียบเหมือนกับงูพิษอยู่ในรูที่เราต้องการทำลาย แต่เราก็ไปนั่งจ้องมองดูปากงูนั้นอยู่ เมื่องูโผล่หัวออกมาเห็นเรา และเราก็จ้องดูอยู่ งูก็หลบตัวลงไปใรูอีก จะจับเอางูไม่ได้เลย นี่ฉันใด วิธีการใช้สติสัมปชัญญะ ระลึกงูไปตามอารมณ์ก็ฉันนั้น

ถ้าจะทำลายกิเลสตัณหาให้สิ้นซาก ก็ต้องมีสติปัญญาที่แยบยล เปรียบได้กับการจับงู ให้เราแอบตัวอยู่ในที่ลับๆ ไม่ให้งูเห็นตัวเรา แต่เราก็ต้องเห็นตัวงูอยู่ทุกขณะ เมื่องูไม่เห็นเรา ก็จะไม่ค่อยออกมาเต็มตัว เราก็เอาก้อนหินท่อนไม้ไปปิดรูไว้เสีย เพื่อไม่ให้งูกลับเข้าไปใรูอีก จากนั้นก็เอาอาวุธหอกดาบหรืออาวุธอย่างอื่นทำลายให้งูได้ตายไป งูก็จะไม่ได้พ่นพิษใส่เราให้เจ็บปวดอีก นี่ฉันใด อูบายวิธีของผู้มีสติปัญญาที่จะทำลายกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจ ก็ฉันนั้น การปฏิบัติธรรม ถ้ามีสติปัญญาเป็นของตัวเอง มีความฉลาดรอบรู้ที่เฉียบแหลม และมีความสามารถเฉพาะตัวพร้อมแล้ว การทำลายกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจนั้นเป็นของง่าย ดังคำว่า

ปณฺณาย ปริสุคฺชติ จิตฺตํจะมิตฺตํปริสุทฺธิํได้เพราะปัญญา

ผู้ปฏิบัติทั้งหลายจงเข้าใจตามนี้

ปัญญาวิมุตติ เจโตวิมุตติ

ปัญญาวิมุตติ

ในยุคนี้สมัยนี้ผู้ปฏิบัติยังไม่รู้ตัวเองว่านิสสัยอะไร เมื่อตัวเองมีนิสสัยปัญญาวิมุตติ แต่ไปปฏิบัติในวิธีของผู้มีนิสสัยเจโตวิมุตติ ก็จะไม่เกิดผลในทางปฏิบัติแต่อย่างใด หรือผู้มีนิสสัยเจโตวิมุตติจะไปปฏิบัติในวิธีของผู้มีปัญญาวิมุตติ การปฏิบัติก็จะไม่ได้รับผลเช่นกัน ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติต้องศึกษานิสสัยตัวเองว่ามีนิสสัยอะไร แล้วต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามนิสสัยของตัวเอง ผลการปฏิบัติจึงจะเกิดขึ้นจะไม่ทำให้เสียเวลา ในสมัยครั้งพุทธกาลส่วนมากจะเป็นนิสสัยปัญญาวิมุตติ การปฏิบัติได้หลุดพ้นด้วยปัญญาถึง ๗๐ เปอร์เซ็นต์ ให้ศึกษาดูในพระสูตรในเรื่องของพระอริยเจ้าผู้ได้บรรลุธรรม ทั้งพระและฆราวาส ในระดับภูมิธรรม พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ จะรู้ได้ทันทีว่าบรรลุธรรมด้วยปัญญาวิมุตติเป็นส่วนมาก เมื่อได้ฟังธรรมอยู่ในขณะนั้น บางท่านบางกลุ่มก็ได้สำเร็จเป็นพระอริยเจ้าได้เลย หรือใช้ปัญญาพิจารณาปฏิบัติต่อไป ไม่นานนักก็ได้บรรลุเป็นพระอริยเจ้าเช่นกัน

ผู้ปฏิบัติต้องสังเกตดูใจตัวเองว่า ในช่วงขณะที่เรานึกคำบริกรรม ใจมีความตั้งมั่นได้แล้ว ในขณะนี้ใจเรามีความต้องการความสงบ หรือใจเราชอบในการคิด ถ้าใจเราชอบอยู่ในความสงบ

ก็น้อมใจให้ลงสู่ความสงบต่อไป เมื่อใจได้ถอนออกจากความสงบแล้ว ก็น้อมใจไปในการพิจารณาด้วยปัญญาได้เลย นี่เป็นพวกเจ้ไตรมุติ **พวกปัญญาวิมุติเมื่อจิตมีความตั้งใจมั่นได้แล้ว ชอบมีความคิดเกิดขึ้น ถ้าเป็นในลักษณะนี้ก็ให้หยุดในการทำสมาธิ น้อมใจใช้ปัญญาพิจารณาในสังขารต่อไปได้เลย** เพราะนิสัยเราเป็นอย่างนี้ จะบังคับให้ใจมีความสงบก็จะเป็นใจที่มีความสงบอยู่หนึ่งเอง

การทำสมาธิในยุคนี้มีหลายสำนัก ที่สอนภาคปฏิบัติมีความแตกต่างกันไป และต่างกันไปในสมัยครั้งพุทธกาลอยู่มาก ในยุคนั้นทำสมาธิไม่ให้ความอยาก ในยุคนี้ทำสมาธิเพื่อให้เกิดความอยาก เช่น อยากให้ฌาน อภิญญาเกิดขึ้น อยากให้ใจมีความบริสุทธิ์ อยากละกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจ อยากให้ปัญญาเกิดขึ้นจากสมาธิ เข้าใจว่าถ้าปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว ก็จะไปละกิเลสตัณหาอันยิ่งใหญ่ให้หมดไปจากใจได้ ก็จะสำเร็จเป็นพระอรหันต์เกิดขึ้นมาเอง ความเห็นในลักษณะนี้ มีความแตกต่างจากคำสอนเดิมของพระพุทธเจ้าอยู่มาก ทำให้จึงสอนและปฏิบัติให้เกิดความอยาก รู้ อยากเห็นในนิมิตนั้นๆ เมื่อออกจากสมาธิแล้ว ครูผู้สอนจะถามว่าเป็นอย่างไร เห็นอะไรบ้างไหม เห็นเป็นลักษณะใด ถ้าผู้มีนิมิตให้เห็นก็พูดไปตามนั้น เห็นเป็นท้องฟ้าบ้าง เห็นเป็นทิวเขาบ้าง เห็นนรกเห็นเปรตบ้าง และเห็นลูกกลมๆ ใสๆ บ้าง และเห็นแตกต่างกันไป ผู้ที่ยังไม่เห็นก็อยากให้เห็น เป็นอันว่าทำสมาธิเพื่ออยากเห็นในบางแห่งก็สออบอารมณ์ ว่าอารมณ์อย่างนั้นเป็นฌานนั้น

ฉานนี้ขึ้นนั้นขึ้นนี้ไป ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงตั้งพระสาวกองค์ไหนไปสอบอารมณ์อย่างนี้ และมีอีกหลายวิธีในการทำสมาธิแตกต่างกันไป ในสมัยครั้งพุทธกาลทำสมาธิเพื่อนำมาเสริมปัญญาเท่านั้น มิใช่ว่าทำสมาธิเพื่อให้เกิดเป็นอย่างนั้น มีนิมิตเป็นอย่างนี้เหมือนยุคปัจจุบัน

การทำสมาธิถ้าไม่ได้ศึกษาให้ดีจะเกิดความหลงผิดได้ง่าย ถ้าทำสมาธิตามปกติธรรมดาไม่มีความอยาก ก็จะไม่มีปัญหาอะไร ถ้าทำด้วยความอยากอย่างนั้นอยากอย่างนี้ด้วยความจริงจังเมื่อใด ก็จะทำให้ปัญหาทำให้เกิดเป็นวิปัสสนูปกิเลส ๑๐ อย่างขึ้นมา ผู้ภาวนาไม่มีการศึกษาเอาไว้ จะไม่รู้เลยว่าภาวนาของตนเองผิดไป จะมีความตั้งใจที่จริงจังหวังผลให้เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ จึงเกิดมิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิดที่ไม่ได้แก้ไข จึงได้เกิดเป็นมิจฉาสมาธิ ความตั้งใจมั่นที่ผิด กลายเป็นวิปัสสนูปกิเลส ๑๐ อย่าง ข้าพเจ้าได้อธิบายไว้แล้ว อย่างละเอียดในหนังสือเปลี่ยนความเห็น ให้ท่านหาอ่านดูได้ จะเกิดความเข้าใจในเรื่องนี้ได้อย่างชัดเจน

เจโตวิมุตติ

ผู้มีนิสัยเป็นเจโตวิมุตติ ในอดีตชาติที่ผ่านมาเคยเป็นดาบสฤๅษีมาก่อน ได้บำเพ็ญสมาธิ มีฉานอธิษฐานมาจนเป็นนิสัย ไม่เคยฝึกสติปัญญาในการพิจารณาในสังขารแต่อย่างใด มีแต่ตั้งใจทำสมาธิ ทำฉาน อภิญญา มาตลอด เมื่อท่านเหล่านั้นได้มาเกิด

ในยุคปัจจุบันนี้ การปฏิบัติก็จะมีนิสัยพอใจในการทำสมาธิความสงบ มีฌาน มีอภิญญาเกิดขึ้นตามนิสัยเดิม เมื่อฌานอภิญญาเกิดขึ้นแล้ว ก็จะเป็นทางตัน ปฏิบัติวากวนไปมาอยู่ในสมาธิ วากวนไปมาอยู่กับฌาน และอภิญญาเท่านั้น จะไม่รู้จักทางออกเพื่อความหลุดพ้นเข้าสู่กระแสธรรมได้เลย จะมีการหลงติดอยู่อย่างนี้ไปจนตลอดวันตาย

ผู้มีนิสัยเจโตวิมุตติจะมาฝึกสอนให้ใช้สติปัญญาพิจารณาในสังขารตามความเป็นจริงในที่เดียวไม่ได้ พระพุทธเจ้ามีความรอบรู้ในวิธีการสอนท่านเหล่านั้นเป็นอย่างดี พระองค์จะต้องสอนให้ทำสมาธิ ความสงบให้ทำฌานจนถึงที่สุด แล้วจะทำต่อไปอีกไม่ได้ จึงเรียกว่าเป็นทางตัน เมื่อถึงทางตันก็จะมีการปฏิบัติแบบวากวนไปมา ก็จะเริ่มต้นทำฌานใหม่ เหมือนกับตาบอดพายเรืออยู่ในสระหาทางออกไม่ได้เลย

ในจุดนี้เองพระองค์จึงจะทรมานให้กลับใจใหม่ จะตรัสในเชิงตำหนิให้ข้อคิด เพื่อให้ท่านเหล่านั้นมีความสำนึกตัวว่า การทำสมาธิความสงบ การหลงติดอยู่ในฌาน จะเกิดความสุขทางใจได้ไม่นานก็จะเสื่อมไป วิธีการทำอย่างนั้นเราตถาคตได้ทำมาก่อนแล้ว ไม่ใช่แนวทางที่จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ที่จะหลุดพ้นเข้าสู่มรรคผลนิพพานแต่อย่างใด เมื่อตายไปจะได้เป็นพรหมที่มีอายุยืนยาว เมื่อเสื่อมจากพรหมก็จะได้มาเกิดในโลกนี้ต่อไป หลงไหลอยู่ในโลกนี้ โดยไม่มีจุดหมายปลายทาง จะลอยไปตามกระแสโลกไม่มีที่สิ้นสุดลงได้

พระพุทธองค์ทรงให้อุบายในการปฏิบัติดังนี้ การทำสมาธิจิตมีความสงบแล้วให้จิตอยู่ในความสงบนั้น อีกไม่นานก็จะมีการถอนตัวออกมา ในขณะที่จิตถอนตัวให้มีสติกำหนดเอาไว้อย่าให้ถอนออกมาหมด ให้กำหนดจิตอยู่ในสมาธิความตั้งใจมั่น ที่เรียกว่าอุปะการสมาธิ แล้วใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้เห็นโทษในการทำสมาธิว่ามีใช้เป็นแนวทางที่จะละอาสวกิเลสตัณหาให้หมดไปจากใจได้

การทำสมาธิความสงบ การหลงติดอยู่ในฌาน เหมือนกับก้อนหินทับหญ้า เอาไว้ เมื่อยกหินออกจากที่นั่นไป หญ้าก็จะเกิดขึ้นมาในที่นั้น นี่ฉันใด **จิตที่หลงติดอยู่ในความสงบของสมาธิหลงอยู่ในฌาน ก็เป็นเพียงทับกิเลสตัณหาเอาไว้ ก็ฉนั้น** เมื่อสมาธิความสงบและฌานเสื่อมไป กิเลสตัณหาใหญ่ก็เกิดขึ้นที่ใจตามเดิม

ท่านเหล่านั้นจะใช้ปัญญาพิจารณาให้รู้เห็นในความเป็นจริงในสังขารธรรม ในธาตุสี่ชั้นห้า ให้เป็นไปใน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาพิจารณาให้รู้เห็นว่าร่างกายนี้มีแต่สิ่งสกปรกโสโครก อีกไม่นานก็จะลงทับถมในแผ่นดิน เน่าเปื่อยผุพังกลายเป็นธาตุเดิมของโลกต่อไป

เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาอยู่อย่างนี้บ่อยๆ ก็จะเกิดนิพพิทา ความเบื่อหน่ายคลายออกจากความกำหนดยินดี จิตก็จะหลุดพ้นเข้าสู่วิมุตตินิพพาน จึงให้นามพระอรหันต์จำพวกนี้ว่า **เจโตวิมุตติ คือ ผู้ที่ได้ทำสมาธิความสงบและทำฌานมาก่อน แล้วมาใช้ปัญญาพิจารณาในสังขารธรรมในภายหลัง** เมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว จะเล่นอยู่ในฌานเล่นอยู่กับอภิญญาที่ไม่มีปัญหาอะไร

ปัญญาพิจารณาไตรลักษณ์

ขณะนี้ใจกำลังหลงทางไปตามกระแสโลกที่เรียกว่า อริชชา ไม่รู้ว่าความจริงในสังขารเป็นอย่างไร ใจจึงได้ถูกหลอกไปตามกิเลสสังขารการปรุงแต่ง กิเลสตัณหาที่มีความอยากไปอย่างไร ก็คิดปรุงแต่งไปในทางนั้น แต่จะวันจะปรุงแต่งไปตามสมมติในทางโลก ใจจึงเกิดความลุ่มหลง ได้เกิดตายอยู่ในโลกนี้ตลอดมา ก็เป็นเพราะมีความเห็นผิด มีความเข้าใจผิด และความหลงผิด คิดว่าเป็นทางที่ถูก แต่บัดนี้เรารู้แล้วจึงมาเริ่มต้นเสียใหม่ **ฝึกคิดไปในทางอนิจจังว่า ของทุกอย่างล้วนแล้วแต่ไม่เที่ยง มีความเปลี่ยนแปลงไม่คงที่อยู่ตลอดเวลา** คิดในผลที่เป็นทุกข์ที่เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้ว่าเหตุเกิดขึ้นจากอะไร เมื่อมาเข้าใจในเหตุที่ทำให้เราเกิดความทุกข์ก็ต้องหยุดในเหตุนั้นเสีย ถึงจะมีความอยากความต้องการ ก็ต้องข่มใจให้มีความอดทนเอาไว้ ฝึกใจในลักษณะนี้อยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยมีความทุเลาเบาบางไปเอง

ให้ฝึกใจปฏิเสธเอาไว้ ทำความเข้าใจแก่ตัวเองอยู่เสมอว่า **ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดเป็นของของเราที่แน่นอน** เงินทองข้าวของเป็นเพียงวัตถุธาตุที่มีอยู่ในโลกนี้ จะมีมากน้อยแค่ไหนให้ทำความเข้าใจว่าเป็นปัจจัยอาศัยพอให้ชีวิตอยู่ได้ประจำวันเท่านั้น ไม่กี่วันก็จะได้พัลลพจากกันไปไม่เร็วก็ช้า ถ้ามาห่วงหาอาทรยึดติด

ในสมบัติของโลกนี้อยู่ เราก็จะเป็นผู้มาเกิดตายอยู่ในโลกนี้ต่อไป ใจมีความห่วงใยในสิ่งใด เราก็จะได้มาเกิดอยู่กับของสิ่งนั้นไม่มีที่สิ้นสุดลงได้ เหมือนในชาติอดีตที่ผ่านมาจนถึงชาติปัจจุบัน ก็เพราะเรามีความห่วงอาลัยในสมบัติของโลก ใจจึงได้มาเกิดเป็นภพชาติ และจะต้องตายไปเหมือนชาติที่ผ่านมา

ท่านพร้อมแล้วหรือยังที่จะฝึกใจให้ปฏิเสธสมบัติของโลก ในขณะนี้ ฝึกสติปัญญาให้ปฏิเสธอยู่บ่อยๆ ใจก็จะค่อยปล่อยวางไปเอง เงินทองข้าวของที่มีอยู่ให้ถือว่าเป็นสาธารณะในครอบครัว อย่าไปยึดติดแบกหามให้เกิดความทุกข์ใจแก่ตัวเอง

ถ้ามีสิ่งใดเป็นของตัวเอง เราก็จะเกิดความทุกข์ในสิ่งเหล่านั้น ถ้ามีความยึดติดในสิ่งใดมาก ก็เกิดความทุกข์มาก ถ้ามีความยึดติดน้อย ก็มีความทุกข์น้อยลง ถ้าไม่ยึดติดในสิ่งใด เราก็จะไม่มี ความทุกข์ใจเลย มิใช่ว่าจะห้ามในการแสวงหา และห้ามไม่ให้เอา เพราะธาตุขันธ์เรายังเป็นธาตุสี่ที่จะต้องอาศัยกันอยู่ มีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาข้าวปลาอาหาร นำมาจุนเจือให้ธาตุขันธ์มีชีวิตอยู่ได้ ให้บำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นกำไรชีวิตในชาตินี้ อย่างเต็มที่ ใช้วิธีเสริมให้มีคุณธรรมภายในใจให้มากเอาไว้ให้ทำความเข้าใจแก่ตัวเองว่าในชีวิตนี้จะบำเพ็ญบุญกุศลให้มากเอาไว้ไม่ให้เสียชาติที่เกิดมา

สำหรับการภาวนาเรื่องอนัตตา ที่ส่วนมากจะมาเข้าใจเรื่อง สุนฺยสลายของธาตุขันธ์คือความตาย วิธีพิจารณาอย่างนี้เป็น

ให้ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างนี้อยู่เสมอ

การใช้ปัญญาพิจารณาอยู่อย่างนี้ จิตจะมีความรู้จริงตามความเป็นจริง จึงเรียกว่า สัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม และรู้ตามหลักความเป็นจริง จึงเรียกว่า ทัสสนญาณ คือเห็นแล้วต้องรู้ ถ้ารู้แล้วเห็นตามความเป็นจริง เรียกว่า ญาณทัสสนะ

อุบายการภาวนาปฏิบัติ

ภาวนามีอยู่ ๒ อุบาย

๑. ภาวนาในวิธีห้ามความคิด เป็นวิธีนี้ก่อบริกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือใช้สติระลึกอารมณ์ภายในใจก็ได้ เรียกว่า เป็นอุบายวิธีห้ามความคิด

๒. ภาวนาใช้ความคิดตรึกตรองตามหลักจักรกรรม เช่น เห็นคนแก่เจ็บตาย ให้โอปนยโก น้อมเอาเรื่องของการแก่เจ็บตายของคนอื่นเข้ามาหาตนเอง แล้วใช้ปัญญาของตัวเองพิจารณาไปว่า ตัวเราก็จะแก่เจ็บตายเหมือนท่านเหล่านั้น ให้เป็นในสามัญลักษณะ เราก็จะแก่เจ็บตายเหมือนคนทั่วไป เพราะทุกคนได้เกิดมาจากธาตุที่แก่เจ็บตายมาด้วยกัน เกิดขึ้นมาจะมีชีวิตอยู่ได้ชั่วขณะแล้วตายไป ถ้ามีความเข้าใจรู้เห็นในลักษณะนี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้องชอบธรรม เรียกว่า ปัญญาได้เกิด

ขึ้นแล้วในขั้นเริ่มต้นแล้ว จะมีปัญญาเห็นในสังขารหมวดอื่นๆ ขยายเป็นวงกว้างออกไป ความรู้เห็นภายในใจก็จะมีชัดเจนมากขึ้น เรียกว่า **โยนิโสมนสิการ** จะเกิดความแยบคายหายสงสัยในสิ่งที่เคยหลงผิดเข้าใจผิดไปได้โดยประการทั้งปวง ขอทุกท่านจงเข้าใจตามนี้

จิตต์ ทนฺตํ สุขาวหํ จิตที่ปัญญาอบรมดีแล้วจะมีความรอบรู้ ในหลักสังขารได้อย่างชัดเจน และทำให้ใจมีความสุขตลอดเวลา ไม่มีปราชญ์คนใดในสิ่งใดๆ เพราะปัญญารอบรู้ตามความจริงได้ตัดความลังเลสงสัยให้หมดไปจากใจ ความยึดมั่นถือมั่นจะมีมาจากที่ไหน การใช้ปัญญาอบรมใจจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เหมือนกับพ่อแม่อบรมลูกให้เป็นคนดีได้ฉันใด ปัญญาอบรมใจให้มีความฉลาดรอบรู้ในความเป็นจริงก็ฉันนั้น เพราะตามปกติใจจะมีความเห็นผิด คิดว่าสิ่งนั้นถูก จึงได้เกิดความหลงผิดตามมา เรียกว่า อวิชชา ความมืดบอดภายในใจจึงได้เกิดขึ้น

คำว่า **ใจบอด** หมายถึง **ใจไม่มีปัญญานั่นเอง** เหมือนคนตาบอดมาแต่กำเนิด จะทำงานให้สำเร็จเป็นไปไม่ได้ การเดินทางที่จะให้ถึงจุดหมายในสถานที่ที่ไม่เคยไป ก็ยากที่จะไปให้ถึงนี้ฉันใด ใจบอดไม่มีปัญญารอบรู้ในสังขาร ไม่รู้แนวทางและอุปายการปฏิบัติ จะให้ถึงมรรคผลก็ยากฉันนั้น เพราะอุปายการปฏิบัติที่จะเข้าถึงมรรคผลได้ สมัยนี้ไม่มีพระพุทธเจ้าขึ้นบอกแนวทางปฏิบัติให้เรา ผู้ปฏิบัติในยุคนี้ต้องพึ่งสติปัญญาและพึ่งความ

สามารถเฉพาะตัว ถ้าตีความหมายในภาคปริยัติผิด จะเกิดความเห็นผิด (มิจฉาทิฏฐิ) เมื่อนำมาปฏิบัติก็จะผิด เป็นมิจฉาปฏิบัติไปด้วย

สมัยครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าใช้อุบายวิธี ให้ทุกคนละมิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดเป็นจุดแรก ผู้ปฏิบัติในยุคนี้รู้หลักสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบไปตามหลักปริยัติเท่านั้น จึงไม่สามารถละความเห็นผิดในส่วนลึกภายในใจได้ เพราะความเห็นผิดความเข้าใจผิดและความหลงผิด เป็นนิสัยนอนเนื่องอยู่ภายในใจมานาน จึงเป็นความเห็น ที่เรียกว่า อวิชชา ความมืดบอดภายในใจ ไม่รู้ความเห็นผิดของตัวเอง หรือตีความหมายของความเห็นผิดเป็นความเห็นถูกไปโดยไม่รู้ตัว เพียงความรู้ที่จดจำมาจากตำรา ก็เพียงเป็นความรู้เท่านั้น จะนำมาแก้ไขความเห็นผิดไม่ได้เลย ฉะนั้นต้องฝึกสติปัญญา ให้มีความฉลาดรอบรู้เกิดขึ้นภายในใจของตัวเอง นำมาวิจยวิเคราะห์จนเกิดความเห็นของตัวเองว่า ความเห็นอย่างไร ผิดความเห็นอย่างไรถูก ต้องตัดสินด้วยเหตุผลที่เป็นธรรม ถ้าใช้เหตุผลเข้าข้างตัวเองอยู่เสมอ ก็จะเกิดความเข้าใจในความเห็นผิดว่ามีความเห็นถูกเรื่อยไป ให้ทุกคนมีความเห็นที่ถูกต้องในหลักความจริง เมื่อทุกคนตั้งหลักความเห็นชอบได้แล้ว การปฏิบัติต่อไปจะง่าย เพราะเข้าสู่เส้นทางของอริยมรรคได้แล้ว ผู้นั้นจะมีความมั่นใจในตัวเองว่า การปฏิบัติมีความถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วทุกประการ

ตีความหมายในคำสอนของพระพุทธเจ้า

ในยุคปัจจุบันมีหลายครูอาจารย์และหลายคณะพูดว่าได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า สังเกตดูอุปมาการปฏิบัติแต่ละคณะไปคนละทิศละทางกัน แต่ละคณะก็ว่าอุปมาการปฏิบัติของตัวเองถูกต้อง จึงได้แบ่งเป็นสายนั้นสายนี้ จึงมีการเปรียบเทียบกับตาบอดคลำช้าง ใครคลำถูกที่ตรงไหนก็เข้าใจว่าช้างเป็นอย่างไรไป ใครๆ ก็มีความเข้าใจว่าตัวเองรู้จักช้างตัวจริงทั้งนั้นนั่นแหละ ในยุคปัจจุบันแต่ละสำนักแต่ละนิกายก็มีความเข้าใจว่าตนเองรู้ประวัติของพระพุทธเจ้า และรู้หมวดธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาดี ก็ฉนั้น เมื่อความเห็นไม่ตรงกันจึงมีปัญหาเกิดขึ้น ได้แยกเป็นนิกายนั้นนิกายนี้ขึ้นมา ดังที่รู้จักกันในยุคปัจจุบันเป็นนิกายใหญ่ ๒ นิกาย คือ

๑. นิกายมหายาน

๒. นิกายเถรวาท

นิกายทั้งสองมีความเห็นในคำสอนของพระพุทธเจ้าต่างกันอีก ก็แยกออกไปตั้งเป็นนิกายใหม่มีหลายนิกายด้วยกัน

การตีความหมายในคำสอนของพระพุทธเจ้า หลังจากการสังคายนาครั้งที่ ๕ ผ่านไป ในยุคต่อมาเป็นยุคอรธกถาจารย์ สืบทอดพระพุทธศาสนาเรื่อยมา มีการตีความแก้ไขเพิ่มเติมใน

คำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่บ้าง ในคำสอนหลายหมวดมีเหตุผล เชื่อถือได้ ในบางหมวดการวางตำแหน่งสลับกัน ไม่เป็นไปตามหลักเดิมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ เช่น ลิกขา ๓ ที่รู้จักกันอยู่ว่า คีล สมภาติ ปัญญา ซึ่งย่อ มาจากมรรค ๘ เมื่อย่อมาแล้วแทนที่จะตั้งตามหลักหรือตำแหน่งเดิม ที่พระพุทธเจ้าวางไว้

สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปป ทั้งสองนี้เป็นหมวดของปัญญา

สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว ทั้งสามนี้เป็นหมวดของศีล

สัมมาวาจาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ทั้งสามนี้เป็นหมวดของสมาธิ

ลิกขา ๓ ตามหลักเดิมเป็น ปัญญา คีล สมภาติ ที่พระพุทธเจ้า ได้สั่งสอนพุทธบริษัทในสมัยครั้งพุทธกาล มีผู้ได้บรรลุมรรคผลเป็นจำนวนมาก เพราะพระพุทธเจ้าได้วางแนวทางในจุดเริ่มต้นที่ ถูกต้องชอบธรรมเอาไว้ ในยุคนี้ได้ศึกษาในศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าศึกษาเพียงให้รู้จักศึกษาได้ ถ้าจะนำมาปฏิบัติต้องเอาตามหลักเดิมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้ว คือ ปัญญา คีล สมภาติ

ที่ข้าพเจ้าให้ความเห็นอย่างนี้ มีหลักฐานยืนยันเชื่อถือได้ ดังพระบาลีที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า

เอส ธมฺโม สนนฺตโน ธรรมทั้งหลายเป็นของเก่า

คำว่า ธรรมทั้งหลายเป็นของเก่า ตีความหมายได้หลายนัย ข้าพเจ้าจะอธิบายในมรรค ๘ ที่เป็นของเก่าให้พวกเราได้เข้าใจใน

เหตุผลในมรรค ๘ นี้ เป็นหมวดธรรมที่นำมาปฏิบัติได้ทั้งในฝ่ายโลกียธรรม และโลกุตระธรรม ขึ้นอยู่กับนิสัยของแต่ละท่านจะปฏิบัติกันในฝ่ายไหน ในหลักฐานที่มีมาในอดีต พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ที่ผ่านมาเป็นจำนวนมาก ได้ค้นพบแนวทางของมรรค ๘ นี้ทั้งนั้น เฉพาะหลักสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปो การใช้ปัญญาดำริพิจารณาให้มีความถูกต้องตามธรรมที่เป็นของเก่า อูบายวิธีการปฏิบัติก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังคำว่า

สพฺพปาปสฺส อภรณํ กุสลสฺसฺสุมฺปทา
สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนํ

ธรรมสามหมวดนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย นี้ก็มีความชัดเจนอยู่แล้วว่า ธรรมทั้งสามหมวดนี้ก็รวมอยู่ในมรรคมีองค์ ๘ นี้ทั้งหมด แปลในความหมายว่า การไม่ทำความชั่วทางกาย วาจา ใจ โดยประการทั้งปวง การบำเพ็ญความดีทางกาย วาจา ใจ ในทางกุศลอย่างเต็มที่ การฝึกใจให้มีความบริสุทธิ์อยู่เสมอ นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่เป็นของเก่า ขอให้ท่านได้เข้าใจตามนี้

เฉพาะสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบนี้ จึงเป็นศูนย์รวมให้แก่หมวดธรรมทั้งหลาย พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ต้องมาเริ่มต้นจากปัญญาความเห็นชอบนี้ด้วยกัน การรู้แจ้งเห็นจริงในสังขธรรมก็รู้เห็นเหมือนกัน การเกิดขึ้นในอาสวักขยญาณ ความรู้ว่าอาสวะจะสิ้นไปก็เหมือนกัน การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์

ก็เหมือนกัน กิเลสตัณหาอาสวะน้อยใหญ่ก็ดับสนิท นิพพานในที่จุดเดียวกัน ทุกพระองค์ได้รู้ว่า การตรัสรู้ในอริยสัจสี่ มีทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นี่ก็เป็นธรรมของเก่าที่พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ต้องได้ตรัสรู้ในวิธีเดียวกัน จึงเป็นพุทธประเพณีที่พระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ต้องตรัสรู้ในอุบายธรรมที่เป็นของเก่านี้ด้วยกัน

พระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้าในอดีตที่ผ่านมา สมัยพระพุทธเจ้ากกุสันโธ พระพุทธเจ้าโกนาคมน โธ พระพุทธเจ้ากัสสปะ พระพุทธเจ้าโคตโมองค์ปัจจุบัน พระอรหันตสาวกมีอัสวกขยญาณได้เกิดขึ้น รู้ว่าอาสวะจะสิ้นไปเหมือนกัน การบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์จึงเหมือนกันทั้งหมด แม้พระอรหันตสาวกของพระศรีอาริยเมตไตรย จะอุบัติเกิดขึ้นในกายภาคหน้า หรือพระพุทธเจ้าองค์ต่อๆ ไป ก็จะมีอัสวกขยญาณ รู้ว่าอาสวะจะสิ้นไปเหมือนกัน ฉะนั้น ธรรมที่เป็นของเก่าจึงมีมาตั้งแต่กาลไหนๆ และพระอริยเจ้าในชั้นอื่นๆ ก็ได้บรรลุธรรมตามธรรมที่เป็นของเก่าด้วยกันทั้งนั้น

มีธรรมที่เป็นของเก่าอีกหมวดหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

เหตุทิปาท์ เตส์ อคฺคมกฺขายติ

สมฺมาทิฏฺฐิ เตส์ ธมฺมานํ อคฺคมกฺขายติ

รอยเท้าสัตว์ทั้งหลายย่อมรวมอยู่ในรอยเท้าช้าง จันใด

ธรรมทั้งหลายย่อมรวมอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ ก็จันนั้น

ถ้าได้เข้าใจในความหมายที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แบบนี้ ก็จะมี
ความเข้าใจได้ทันทีว่า สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ เป็นต้นกำเนิด
ให้แก่หมวดธรรมทั้งหลาย แม้แต่หมวดปัญญา หมวดศีล หมวด
สมาธิ และหมวดธรรมอื่นๆ ก็มีอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบนี้
ด้วยกันทั้งนั้น ดังนั้น การปฏิบัติธรรมต้องเริ่มต้นให้ถูกต้องตามคำสอน
ของพระพุทธเจ้า จึงจะเกิดเป็นมรรคผลขึ้นได้ ให้เข้าใจเสียว่าการ
ปฏิบัติในยุคปัจจุบันมีความล้นจับต้นชนปลาย ก็เพราะเริ่มต้น
ไม่ถูกนั่นเอง เพราะนักปราชญ์ทั้งหลายตีความหมายในธรรม
มีความสลับซับซ้อน ผู้ศึกษาก็รู้ไปตามตำราที่มีอยู่ ถ้ามีผู้เขียน
ตำราผิด และตีความหมายไว้ผิด การศึกษาก็รู้ผิดๆ ตามตำรา
ไปด้วย

ผู้ปฏิบัติธรรมในอริยสัจสี่ ในยุคปัจจุบันนี้มีความแตกต่างกันไป
จึงได้ปฏิบัติไปคนละทิศละทางกัน ถ้าใครมีปัญญาที่ดี ตีความ
หมายในอริยสัจสี่ได้ถูกต้อง ผู้นั้นจะมีโอกาสได้บรรลุธรรมเป็น
พระอริยเจ้าในชาตินี้

ผู้ที่จะได้บรรลุธรรมในชาตินี้มีเหตุ ๓ ประการ ด้วยกัน

๑. ปุพเพตปญญา พร้อมแล้วในบารมีที่ได้บำเพ็ญมาในชาติก่อน

๒. สัมมาทิฏฐิ มีความเห็นชอบ ในหมวดธรรมที่นำมาปฏิบัติถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้

๓. สัมมาวายามะ มีความเพียรต่อเนื่องกันในอิริยาบถทั้งสี่

ถ้าผู้มีเหตุ ๓ ประการนี้พร้อมแล้ว ผู้นั้นจะได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าชั้นใดชั้นหนึ่งในชาตินี้ ในยุคปัจจุบันนี้ผู้ปฏิบัติต้องพึงสติ สมาธิ ปัญญาของตัวเองให้มากเอาไว้ สร้างความสามารถเฉพาะตัว ต้องฝึกใจให้มีความโดดเด่นเป็นพิเศษ ถ้าผู้ปฏิบัติมีความสามารถแล้วจะเป็นกำลังในการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ถ้าไม่มีความสามารถ สติ สมาธิ ปัญญา เหมือนกับว่าไร้ความหมายทำอะไรไม่ได้เลย แม้ความรู้ในหมวดธรรมต่างๆ ก็ลึกรู้เท่า นั้นจะนำเอาหมวดธรรมนั้นมาเป็นอุบายในการปฏิบัติไม่ได้ เพราะไม่มีความสามารถนั่นเอง ในหมวดศีล ในหมวดสมาธิ ในหมวดธรรมต่างๆ เป็นเพียงปริยัติ เหมือนกับวัตถุดิบเนื้อสัตว์ต่างๆ ที่ได้มาจากตลาด จะต้องทำให้เป็นอาหารที่ต้องการก่อน จึงจะนำมารับประทานได้ นั่นน่ะคือ การปฏิบัติธรรมต้องเลือกพื้นหมวดธรรมให้ถูกกับจริตนิสัยของตัวเองให้ได้ เมื่อนำมาปฏิบัติ ก็จะเป็นแนวทางเข้าสู่มรรคผลนิพพานได้ง่ายขึ้น

เลือกหัวหน้าโคให้ถูกต้อง

นักปฏิบัติผู้แสวงหาครูอาจารย์ ต้องเป็นนักสังเกตที่มีเหตุ มีผล อย่าทำตนเป็นคนติดครูอาจารย์โดยขาด การสำนึกในธรรม จึงเหมือนกับฝูงโคที่แสวงหาหัวหน้าโคให้พาข้ามกระแส หัวหน้าโค นั้นมีหลายตัว จะเลือกเอาตัวไหนเป็นหัวหน้า ฝูงโคต้องพิจารณา ตัดสินใจเอง และอย่าให้ได้หัวหน้าโคที่ตาบอดก็แล้วกัน ถ้าให้หัวหน้า โคบอดพาข้ามกระแส อาจจะไม่รอดก็枉วไปเวียนมา หรืออาจ จะถลาพาฝูงโคทั้งหลายไปติดกระแสวังวนก็เป็นได้ ถ้าตัดสินใจเลือก ได้หัวหน้าที่ดี และรู้วิธีในการลอบข้ามกระแสมาแล้ว หัวหน้าโค ก็พร้อมที่จะพาฝูงโคทั้งหลายได้ข้ามกระแสให้ถึงฝั่งโดยความปลอดภัย เว้นเสียแต่โคบางตัวที่ชอบแหวกแนวทางจากหัวหน้าโคเท่านั้นเอง นี่ฉันใด เราที่เป็นนักปฏิบัติทั้งหลายที่กำลังเตรียมพร้อมและลงมือ ปฏิบัติกันในขณะนี้ ทุกคนก็ต้องแสวงหาครูอาจารย์เพื่อความถูกต้อง ในการปฏิบัติธรรม ก็ฉันนั้น แต่จะให้ถูกต้องแม่นยำ เหมือน ในครั้งพุทธกาลนั้นย่อมเป็นไปได้ไม่ทั่วถึง เพราะในครั้งพุทธกาล มีพระพุทธานุเจ้าเป็นประมุข และพระอริยสาวกที่พร้อมด้วย ปฏิสัมภิทาญาณมีจำนวนมาก พร้อมทั้งจะให้ความเข้าใจในพุทธ บริษัทในสมัยนั้นอย่างทั่วถึง และเป็นอุบายการปฏิบัติเหมือนกัน สมัยนั้นพุทธบริษัทจึงได้บรรลุมรรคผลเป็นจำนวนมาก

อภิธรรม

ในอภิธรรมนี้เป็นหมวดหนึ่ง ที่เราทั้งหลายได้รู้ในพระไตรปิฎกว่า พระสูตร พระวินัย พระปรมัตติ (อภิธรรม) ข้าพเจ้าขอให้เหตุผลว่า พระอภิธรรมได้เกิดขึ้นหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ในพรรษาที่ ๕ พระพุทธเจ้าได้เสด็จขึ้นไปแสดงธรรมโปรดพุทธมารดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และได้จำพรรษาอยู่บนสวรรค์นี้หนึ่งพรรษา พระพุทธเจ้าได้แสดงอภิธรรมโปรดพุทธมารดาและเทวดาทั้งหลาย ในพรรษานี้ รายละเอียดมีในตำราอยู่แล้ว เมื่อออกพรรษาแล้ว พระพุทธเจ้าได้เสด็จลงมาโลกมนุษย์ ได้แสดงอภิธรรมนี้แก่พระสารีบุตรที่เมืองสังกัสสะนคร เพื่อให้เป็นพยานหลักฐานเอาไว้ และแก้ความสงสัยในหมู่พุทธบริษัททั้งหลายให้รู้ว่า พระพุทธเจ้าอยู่จำพรรษาบนสวรรค์สามเดือน ได้แสดงอภิธรรมโปรดพุทธมารดาและหมู่เทวดาทั้งหลาย อภิธรรมเป็นอย่างไร พระพุทธองค์ก็ได้แสดง ให้พระสารีบุตรได้รับฟังทั้งหมดแล้ว อภิธรรมได้เกิดขึ้นเพราะเหตุอย่างนี้ พระสารีบุตรเป็นผู้เลิศในทางปัญญาสามารถจดจำอภิธรรมนี้ได้ทั้งหมด ได้บันทึกเอาไว้เพื่อเป็นหลักฐาน อภิธรรมเป็นส่วนหนึ่ง ในหมวดธรรมทั้งหลาย อภิธรรมเป็นบทเฉพาะกาลที่จำกัด พระองค์จะแสดงธรรมนี้เฉพาะหมู่เทวดาเท่านั้น เป็นหมวดธรรมชั้นละเอียด ยากที่มนุษย์ธรรมดา

จะรู้ได้ ความละเอียดเป็นอย่างไร ให้ท่านติดตามอ่านระดับ
ความรู้เอาไว้

ภาพของเทวดามีเพียงชั้นนี้คือ

๑. เวทนาชั้น

๒. สัญญาชั้น

๓. สังขารชั้น

๔. วิญญาณชั้น

อภิธรรมจึงมีหมวดจิต เจตสิก เป็นหลัก รายละเอียดมีอยู่
ในตำราหาอ่านดูได้ เราคนหนึ่งควรศึกษาให้รู้เอาไว้ จะได้รู้ใน
อภิธรรมว่ามีเหตุเกิดขึ้นอย่างไร

อภิธรรมได้เกิดขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้ามีพรรษา ๕ หากมี
คำถามว่า พรรษาหนึ่งถึงพรรษาสี่ อภิธรรมยังไม่ได้เกิดขึ้นในโลก
พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมโปรดพุทธบริษัทอย่างไร เอาธรรมหมวด
ไทนมาแสดง ในตำราก็ได้อธิบายไว้ชัดเจนอยู่แล้ว ไม่ใช่อภิธรรม
แน่นอน ในสมัยครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมโปรด
พุทธบริษัท ในหมวดธรรมต่างๆ มีผู้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้า
เป็นจำนวนมาก ในประวัติไม่มีพระพุทธเจ้าเอาอภิธรรมไปอบรม
สั่งสอนใคร และไม่มีประวัติว่ามีใครได้ฟังอภิธรรมจากพระพุทธเจ้า
แล้วท่าน เหล่านั้นได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าแต่อย่างใด
พระสารีบุตรที่ สืบทอดอภิธรรมจากพระพุทธเจ้า ก็เพียงบันทึก
เป็นข้อมูลและให้พระองค์อื่นได้ศึกษาเท่านั้น พระสารีบุตรก็ไม่ได้

เอาอภิธรรมไปสอน ผู้อื่นให้ปฏิบัติตามแต่อย่างใด พระสารีบุตร
ท่านรู้ดีว่า เมื่อครั้งเป็นฆราวาสได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิ เพียง
เท่านี้พระสารีบุตรก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน พระอัสสชิ
แสดงธรรมอย่างนี้จึงไม่ใช่อภิธรรม แต่เป็นสังฆธรรมความจริงว่า
สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นจากเหตุ ดับไปเพราะเหตุนั้นๆ ถ้าได้ศึกษา
ประวัติของพระอริยเจ้าทั้งหลาย ในสมัยครั้งพุทธกาลซึ่งมีอยู่ใน
พระสูตรเป็นจำนวนมาก พระพุทธองค์ได้ยกเอาบุคคลลาธิชฎาน
เอาส่วนบุคคลมาเป็นตัวอย่างว่ากลุ่มนั้น ได้ฟังธรรมหมวดนั้นแล้ว
ได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้า ต้องศึกษาให้ดี มีเหตุผลรองรับ
อย่างสมบูรณ์จะรู้จักที่เกิดขึ้นของอภิธรรม ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

บทสรุป

เรื่องของพุทธประวัติที่ได้อธิบายไว้นี้ มีหลายจุดที่คนอาจมีความสงสัย เพราะได้อ่านในฉบับของประเทศไทยฝ่ายเดียว ถ้าเอาพุทธประวัติของประเทศอื่นมาเขียนแทรกเอาไว้ อาจจะเข้าใจไปว่าข้าพเจ้าเขียนผิดไป ในเหตุผลพุทธประวัติแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันอยู่แล้ว ในบางจุดก็เหมือนกัน ฉะนั้นท่านผู้อ่านควรใช้ดุลยพินิจพิจารณาด้วยเหตุผลในหลักความจริง อะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้ อะไรมีเหตุผลพอเชื่อถือได้กว่ากันในการเขียน แต่ละท่านมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ตอนเจ้าชายสิทธัตถะได้เห็นเทวทูตทั้งสี่ มีความแตกต่างกับประเทศไทยในบางจุด ดังที่ข้าพเจ้าได้อธิบายมาแล้ว อีกจุดหนึ่งที่พระองค์เสี่ยงถอดทองคำมือธัชฐานไว้สองนัย ถ้าจะได้เป็นพระพุทธเจ้า ให้ถอดทองคำทวนกระแสน้ำขึ้นไป ถ้าไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ให้ถอดทองคำไหลไปตามกระแสน้ำ เมื่อถอดทองคำได้ทวนกระแสน้ำขึ้นไป พระองค์จึงเอาถอดทองคำมาเป็นอุบายในการคิดพิจารณาด้วยปัญญา โอปนยิโก น้อมถอดทองคำนำมาเปรียบเทียบกับใจพระองค์เอง พระองค์ได้พิจารณาด้วยปัญญาสนใจตนเองให้ทวนกระแสโลกจนปัญญาได้เกิดขึ้น รู้เห็นตามความเป็นจริง ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีสิ่งใดตั้งอยู่ด้วย

ความมั่นคงถาวรได้ แต่มนุษย์ไม่ยอมรับในการเปลี่ยนแปลงนี้จึงได้เกิดความสุขที่ไม่อยากให้สิ่งนั้น ได้พลัดพรากจากตัวเราไป จึงเกิดความยึดมั่นถือมั่นว่าสิ่งนี้เป็นเรา และเป็นของของเราจริงๆ ใจจึงอยากได้ออยากมีอยากเป็นยึดติด เกิดเป็นภพชาติ พระองค์จึงมีปัญญาปฏิเสศ ไม่ให้ใจเกิดความเห็นผิด (มิจจาทิฏฐิ) ความเข้าใจผิด และความหลงผิดไปตามกระแส โลกเหมือนที่เคยเป็นมา พระองค์ได้รู้เหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ ได้มาเกิด คือ ตัณหา ความอยาก ความยินดี ผูกพัน และความยึดมั่น ถือมั่นในกามคุณ ทำให้เวียนว่ายตายเกิดในภพทั้งสามไม่มีที่สิ้นสุด พระองค์ได้ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างมาก ญาณทัสสนะได้เกิดขึ้น ภายในใจ พระองค์รู้จริงเห็นจริงตามความจริง วิปัสสนาญาณและอาสาวัชยญาณได้เกิดขึ้น พระองค์จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เพราะเหตุอย่างนี้

อีกจุดหนึ่งเรื่อง ญาณทัสสนะ หมายถึงรู้ก่อนเห็น เช่น ได้รู้จากคนอื่นเล่าให้ฟังว่า เสือมีรูปร่างเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ มีลักษณะอย่างนั้น แต่ไม่เคยเห็นเสือตัวจริง นี่เป็นในลักษณะ ญาณทัสสนะ รู้แต่ไม่เห็น ทัสสนญาณ หมายถึงเห็นก่อนรู้ เช่น ได้ไปเห็นเสือตัวจริงก็จะไม่รู้อะไรว่าเป็นตัวอะไร อาจคาดเดาไปว่าเป็นแมวใหญ่ไปได้ เหมือนกับบุคคลที่ไปหาปลาตั้งที่ได้อธิบายไว้แล้ว ฉะนั้น การรู้เพียงอย่างเดียวยังไม่ได้เห็นอาจมีความเข้าใจผิดไปได้ ถ้าเห็นแล้วแต่ไม่รู้จักก็มีความเข้าใจผิดได้เช่นกัน

ในตำราที่ท่านได้ศึกษามาแล้วเขียนอย่างเดียว คือ ญาณทัสสนะ เท่านั้น แต่ ทัสสนญาณ ข้าพเจ้าได้เห็นในหนังสือจากประเทศลาวในยุคก่อน มีเหตุผลน่าเชื่อถือได้ ข้าพเจ้าได้นำมาเขียนให้ท่านได้ศึกษาดูเท่านั้น เช่น คำว่า รู้จริง หมายถึง ญาณะ เห็นจริง หมายถึง ทัสสนะ (ปัญญา) การปฏิบัติธรรมต้องรู้เห็นทั้งสองอย่างไปพร้อมกันจึงจะได้รับผล เหมือนการประหม่อสองข้างเข้าหากัน ย่อมมีเสียงเกิดขึ้น ถ้าประหม่อข้างเดียวจะไม่มีเสียงเกิดขึ้นได้เลย

ในยุคปัจจุบัน มีหลายท่านได้พูดถึงเรื่อง ญาณทัสสนะ อยู่บ้าง เพราะในตำราได้อธิบายไว้อย่างนั้น เมื่อปฏิบัติจริงมีเพียง ญาณรู้ไปตามอารมณ์ภายในจิตเท่านั้น แต่ไม่เห็นเหตุที่ทำให้เกิดอารมณ์แต่อย่างใด หรือพูดไปตามตำราแบบลอยๆ เท่านั้น ไม่ได้เห็นจากปัญญาของตัวเองแต่อย่างใด ใจจึงไม่มีการละถอนปล่อยวางในความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ ได้ เหมือนไปเห็นรูปเสื่ออยู่ในกระดาศ ก็เข้าใจว่าเป็นรูปเสื่อ ในความรู้สึกภายในใจก็จะไม่กลัวแต่อย่างใด ถ้าเห็นเสื่อตัวจริงเมื่อไร ก็จะเกิดความกลัวขึ้นมาในขณะนั้น รู้ตามตำราแต่ไม่เห็นสังขารความจริง เป็นการรู้แต่ชื่อธรรมะ แต่ไม่เห็นตัวธรรมะ เช่น รู้จักชื่อของโจร แต่ไม่เคยเห็นโจรหน้าตาเป็นอย่างไร จะจับตัวโจรเป็นไปไม่ได้ นี่ฉันท การเรียนรู้ธรรมไปตามตำรามิใช่ว่าจะละกิเลสต้นหาได้ หรือละความเห็นผิดภายในใจได้ หรือบางคนรู้สังขารความเป็นจริงอยู่ เช่น เห็นคนแก่

คนเจ็บป่วย คนตาย แต่เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา เรียกว่า เป็นผู้ไม่มีปัญญา ไม่มีญาณรู้ว่า ความเป็นจริงที่เห็นนั้นมันเป็นทุกข์ เป็นโทษ เป็นภัย ที่พาเราให้มาเกิดแก่เจ็บตายในโลกนี้หลายภพชาติไม่มีที่สิ้นสุด

ขอภัยที่จะยกตัวอย่างต่อไปนี้ คือ หากนำกล้องไปถ่ายภาพของอุจจาระใหม่ๆ แล้วพิมพ์ออกมาให้เหมือนของจริง เมื่อดูแล้วก็เฉยๆ ไม่ขยะเขยงแต่อย่างใด รับประทานอาหารไปด้วยดูภาพอุจจาระไปด้วยก็ยอมทำได้ ถ้าแน่จริงไปเอาของอุจจาระที่เราถ่ายรูปมา แล้วนำมาวางต่อหน้าในขณะที่เรารับประทานอาหารอยู่ เมื่อเห็นของจริงและรู้กลิ่นของจริง ในความรู้สึกรู้จักจะเกิดขึ้นเป็นอย่างไร นี่ฉันใด การปฏิบัติธรรมเมื่อญาณทัสสนะทั้งรู้ทั้งเห็น ทัสสนญาณ ทั้งเห็นทั้งรู้ ตามหลักสังขธรรมความจริง ในความเห็นก็จะเปลี่ยนจากมิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิด กลับมาเป็นสัมมาทิฎฐิ ความเห็นถูก ก็ฉันนั้น

พระองค์ใช้ปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริง ใจจึงเกิดเป็นสัมมาทิฎฐิ มีความรู้เห็นถูกต้องชอบธรรม สัมมาสังกัปปो ความดำริ พิจารณาชอบ พระองค์จึงได้ประกาศรับรองว่า วิธีการปฏิบัติที่เป็นแนวทางที่ถูกต้องเราได้ค้นพบด้วยปัญญาของตนเอง เพราะสังขธรรมความจริงเป็นของเก่ามีมาแต่กาลไหนๆ แต่มนุษย์ไม่รู้ความจริง จึงทำให้หลงโลก เพราะไม่มีปัญญารู้เห็นในสังขธรรมความจริงที่มีอยู่ในโลกนั่นเอง พระองค์ได้เอาสัมมาทิฎฐิ ความเห็น

ที่ถูกต้องชอบธรรมเป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติธรรม และแม่ทัพธรรมให้กับหมวดธรรมต่างๆ

เมื่อท่านได้อ่านหนังสือเล่มนี้ อาจมีหลายจุดที่ทำให้ท่านเกิดความสงสัย เมื่อท่านมีความสงสัยในจุดไหนให้ถามข้าพเจ้าได้โดยตรง ถ้าถามผู้อื่น ความเห็นและการตีความหมายอาจแตกต่างกันไป หรือในตำราธรรมะที่ท่านได้ศึกษามาแล้ว ถ้ามีความสงสัยในจุดไหน ข้าพเจ้าพร้อมที่จะเป็นที่ปรึกษาให้แก่ท่าน เพื่อทำความเข้าใจกันด้วยเหตุและผล เอาหลักความเป็นจริงมาเป็นตัวตัดสินกัน หนังสือที่ข้าพเจ้าได้เขียนไว้เป็นจำนวนหลายเล่มด้วยกัน ถ้าสงสัยในเล่มไหนหรือหมวดธรรมใด ให้ถามข้าพเจ้าโดยตรง เมื่อผูกแล้วท่านแก้ไม่ได้ ข้าพเจ้าจะแก้ให้ท่านดูเอง สติ สมาธิ ปัญญา และบารมีของท่านที่ได้บำเพ็ญมาแล้ว ขอให้ท่านรู้แจ้งเห็นจริงในสังขารนั้นๆ ด้วยสติปัญญาของท่านด้วยเทอญ

พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ

พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ

ความสุขในโลกนี้อยู่กับความพอดี

ความสุขในโลกนี้อยู่กับความพอดี ถ้ารู้จักความพอดี ผู้นั้นจะมีความสุขในโลกนี้ได้ แต่ก็ไม่มีความสุขใดในโลกนี้ มีความจริงถาวรตลอดไป เต็มทั่วก็สุขเต็มทั่วก็ทุกข์ สลับกันไปไม่คงที่ เต็มทั่วก็ดี ก็ชั่วมั่วกันไป ไม่มีสิ่งใดสมหวังตั้งใจคิดเอาไว้ ใจจึงมีความผิดหวัง อยู่ตลอดเวลา จะหาความพอดีในโลกนี้ไม่ได้เลย เพราะความพอดี ไม่มีอยู่ในโลกนี้ แต่ความพอดีมีอยู่เฉพาะใจเท่านั้น ถ้ารู้จักความพอดี ภายในใจ ผู้นั้นพอจะมีความสุขได้บ้าง การรู้จักความพอดี ผู้นั้นจะต้อง รู้จักความไม่พอดีว่าเป็นอย่างไร พอจะได้เป็นแนวทางที่แตกต่างกัน ในระหว่างความพอดีและไม่พอดี เหมือนกับอาหารที่เราต้องการรสชาติที่พอดี เราต้องรู้จักอาหารรสที่ไม่พอดีเอาไว้ เพื่อจะได้รู้ว่า ความพอดีและความไม่พอดีเป็นอย่างไร เราจะเลือกได้อย่าง ถูกต้อง นี่ฉันใด ใจที่ไม่รู้จักความพอดีย่อมมีความสุขทุกข์ จะหาความสุขไม่เจอตลอดไป ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ถึงจะมากเกิด ในโลกนี้ก็กร่อยกับพันกัลป์อนันตชาติ ก็ไม่ได้ลิ้มรสชาติความสุข ทางใจนี้เลย

ขณะนี้ใจมีความลุ่มหลงอยู่กับอารมณ์ของโลกๆ ใจจึงตก อยู่ในท่ามกลางของกิเลสตัณหาโดยไม่รู้ตัว ความเคยชินต่อ เหตุการณ์เหล่านี้จึงกลายเป็นนิสัย ความเข้าใจจึงกลายเป็น ธรรมดา เกิดก็เป็นธรรมดา แก่ก็เป็นธรรมดา เจ็บไข้ก็เป็นธรรมดา

แม้แต่ความตายก็ถือว่าเป็นธรรมดา ทุกอย่างที่เกิดขึ้นก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาไปทั้งหมด ใจจึงไม่รู้ไม่เห็นความแตกต่างอะไร ในความเป็นอยู่อย่างนี้ ใจจึงได้ฝังตัวจมอยู่กับคำว่าธรรมดาต่อไป โดยไม่มีกำหนด ไม่รู้ว่าเมื่อไหร่ใจจะตื่นตัวรู้ตัวในเหตุการณ์อย่างนี้ ใจที่เป็นตะโม ตะมะ มีตมาและมีตไป โดยไม่มีจุดมุ่งหมายปลายทางที่จับลั่นไม่ได้ จึงเรียกว่า ใจหลงไปตามกระแสโลก เวียนวนไปมาอยู่ในภพทั้งสาม เป็นไปตามกฎธรรมดา ที่ใจยังหลงอยู่นั่นเอง

การแก้ไขต้องใช้ปัญญาพิจารณา ให้รู้เห็นเป็นไปตามความเป็นจริง กับสิ่งที่ เป็นธรรมดาเหล่านั้นให้ชัดเจน มีความรู้เห็นด้วยเหตุและผลให้เป็นไปตาม อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยสติปัญญาของตัวเอง ดำริบ่อยๆ พิจารณาบ่อยๆ ความเข้าใจผิด ความเห็นผิดก็จะค่อยจางออกจากใจ ความสว่างกำจัดความมืดฉันใด สติปัญญาก็กำจัดความมืดบอดของใจได้ฉันนั้น จงฝึกปัญญาขึ้นมาเพื่อเป็นตาให้แกใจ เพื่อจะได้เกิดความรู้เห็นตามความเป็นจริงนี้เสียที ความรู้จริงเห็นจริงตามความเป็นจริง จะต้องกำจัดตัวโมหะ อวิชชาให้หมดไปจากใจเอง ฉะนั้น สติปัญญา จึงเป็นตัวแก้ปัญหาได้ ทั้งในทางโลกและทางธรรม ขอจงฝึกสติปัญญาเพื่อแก้ปัญหของใจ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปด้วยเทอญฯ

พระอาจารย์สุชาติ วัฒนปญฺโญ

ผลงานหนังสือธรรม
พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญญา

๑. พ.ศ. ๒๕๒๕ แนวทางปฏิบัติภาวนา
๒. พ.ศ. ๒๕๒๗ ทวนกระแส
๓. พ.ศ. ๒๕๒๘ ตัดกระแส
๔. พ.ศ. ๒๕๒๙ ข้ามกระแส
๕. พ.ศ. ๒๕๓๐ คู่มือชาวพุทธ
๖. พ.ศ. ๒๕๓๑ พันกระแสโลก
๗. พ.ศ. ๒๕๓๒ พบกระแสธรรม
๘. พ.ศ. ๒๕๓๕ อัถโนประวัติ (ฉบับสมบูรณ พ.ศ. ๒๕๔๗)
๙. พ.ศ. ๒๕๓๗ สัมมาทิฏฐิ เล่ม ๑
๑๐. พ.ศ. ๒๕๓๘ สัมมาทิฏฐิ เล่ม ๒
๑๑. พ.ศ. ๒๕๓๙ พุทธทำนาย
๑๒. พ.ศ. ๒๕๔๐ สัมมาทิฏฐิ เล่ม ๓
๑๓. พ.ศ. ๒๕๔๑ เหตุให้เกิดทุกข์
๑๔. พ.ศ. ๒๕๔๑ ปัญญาอบรมใจ
๑๕. พ.ศ. ๒๕๔๒ ปัญญา ๓
๑๖. พ.ศ. ๒๕๔๔ พุทโธ
๑๗. พ.ศ. ๒๕๔๕ สัมมาศรัทธา
๑๘. พ.ศ. ๒๕๔๗ กาลามสูตร
๑๙. พ.ศ. ๒๕๔๘ สัมปยุตธรรม
๒๐. พ.ศ. ๒๕๕๐ ภัยธรรมชาติ
๒๑. พ.ศ. ๒๕๕๐ เปลี่ยนความเห็น
๒๒. พ.ศ. ๒๕๕๑ จุดประกายแห่งปัญญา

รายชื่อผู้บริจาคหนังสือ
พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ

๑	รศ.ววรรณิ ชาลี และครอบครัว	๘๐,๐๐๐ บาท
๒	คุณวรรณนา เท่วศิริและคณะ	๗๐,๐๐๐ บาท
๓	คุณสายพิน-คุณวิชาญ พหลโยธิน และครอบครัว	๓๕,๐๐๐ บาท
๔	คุณอัจฉรา-คุณอำพล เสรีนิยม และครอบครัว	๓๕,๐๐๐ บาท
๕	คณะคุณมุกดา โภยสมบุรณ์	๒๐,๙๐๐ บาท
๖	อาจารย์จวีร์ ตาปานานนท์	๑๐,๐๐๐ บาท
๗	คณะคุณสมหวัง รัตนามิก	๑๐,๐๐๐ บาท
๘	คุณศิริทรัพย์ กীরดีโรจน์	๑๐,๐๐๐ บาท
๙	คุณอริยศักดิ์ เทพชาติรี	๑๐,๐๐๐ บาท
๑๐	คุณศรีสมร จิรกิตติ	๑๐,๐๐๐ บาท
๑๑	ชมรมพุทธศาสนาเกสรธรรม	๙,๒๙๐ บาท
๑๒	ครอบครัวโมฬินนท์	๕,๐๐๐ บาท
๑๓	คุณนวลสวาท เลหาเพียงศักดิ์	๕,๐๐๐ บาท
๑๔	คณะเทิดธรรม	๔,๔๑๐ บาท
๑๕	คุณวนิดา ชวนรุ่งวัฒนา	๔,๗๐๐ บาท
๑๖	คณะศิษยานุศิษย์	๘๐,๓๐๐ บาท
รวมทั้งสิ้น		๔๐๐,๐๐๐ บาท

ปฐกถาเดี่ยว บุตรของหญิงม่ายผู้มีศรัทธา
ที่ป่าเขา ทรัพย์สูงมากขาดแคลนเหมือนวัว
ไม่มีวิชาและเทศน์ สามีภรรยาเลี้ยงปศุสัตว์มีอันยาก
๓. บ่อนี้ใครมาก็ได้จับจะพันสิ่งสาร

ชื่อหนังสือ จุดประกายแห่งปัญญา
ผู้แต่ง พระปัญญาพิศาลเถร (พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ)
พิมพ์ครั้งที่ ๑
จำนวนพิมพ์ ๑๐,๐๐๐ เล่ม
ผู้จัดพิมพ์ คณะศิษยานุศิษย์
ISBN ๙๗๔-๙๗๔-๖๓๔-๐๒๓-๒
พระปัญญาพิศาลเถร (พระอาจารย์ทูล ขิปปปัญโญ)
วัดป่าบ้านค้อ ตำบลเขื่อน้ำ อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี
โทร.(๐๔๒) ๒๕๐๗๓๐ ๒ โทรสาร (๐๔๒) ๒๕๐๗๓๑
พิมพ์ที่ บริษัท ออฟเซ็ท จำกัด
๕๕๐ หมู่ ๔ ซอยรามอินทรา ๓๔ แยก ๑ ถนนรามอินทรา
แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๓๐
โทร.๐๒-๕๔๓-๔๓๗๓ โทรสาร ๐๒-๕๑๐-๗๗๕๓